

2008

RESSURSHÅNDBOK FOR
FAMILIEVERNET I ARBEID MED
VOLDSSAKER

Jorunn Helle

Bjørgvin Familierådgivningskontor

22.06.2008

FAMILIEVERNET OG VOLD I NÆRE RELASJONER	6
Hvordan "ser" den volden som kommer til familievernet ut?	7
Hvorfor lage en ressurs håndbok?.....	9
Innhold og avgrensning	11
Bruk av språk i ressurs håndboken	13
Innsamling av rutiner og kartleggingsinstrumenter fra familievernet i Norge.....	13
2.RUTINER OG KARTLEGGING VED OPPSTART	15
Hvorfor er rutiner og bruk av standardiserte kartleggings- og vurderingsverktøy viktig ?	15
Rutiner ved henvendelse og inntak	17
<i>Hva eksisterer av rutiner i familievernet ved henvendelse og inntak av klientsaker:</i>	<i>17</i>
<i>Familievernkontoret i Stavanger beskriver sine rutinene for inntak slik:</i>	<i>18</i>
Prioritering versus kvalitetssikring	20
Generelt om kartlegging av vold i de første samtalene	20
Hvilke kartleggingsverktøy kan være nyttig ved inntak?	22
The Intimate Justice Scale (IJS).....	24
3. VURDERING OM DET FORELIGGER INDIKASJONER FOR PARTEAPI	25
Hva sier forskningen om bruk av parterapi i voldssaker?	26
Ulike typer voldsutøvere	28
Vanlig parvold vs. Patriarkalsk terrorisme.....	31
Indikasjoner og kontraindikasjoner for parterapi- noen sjekklister	33
Greene og Bogo (2002) mener at for å skille ulike typer vold bør kartleggingen ta for seg følgende 4 faktorer:	33
Geffner og Pagelow (1990, i Cooper og Vetere, 2005) har laget en liste som kan være nyttig i forhold til å screene hvor utsatt kvinnen eller mannen er i forhold til å kunne snakke fritt med partneren tilstede:	34
Det er ikke trygt å jobbe med paret når voldsutøver:.....	35
Terapeutens selvstendige ansvar for vurdering	37
"Ikke-volds kontrakt".	37
Hvordan vet en kvinne som er slått at terapeuten er kompetent?.....	38

Bruk av stabil tredje	39
4.RISIKOVURDERING	41
Campbells (2008) prinsipper for risikokartlegging ved vold i nære relasjoner illustrerer dette:	41
5.NÅR DEN SOM UTØVER VOLD TAR KONTAKT MED FAMILIERÅDGIIVNINGSKONTORET	45
<i>Hva eksisterer av tilbud for voldsutøvere i familievernet i dag?</i>	45
Kartlegging av voldsutøver	46
Hvem er klienten, og på hvilken måte kan resten av familien involveres i behandlingen?	46
Kvinner som voldsutøvere.....	48
6. KONTAKT MED OG KARTLEGGING AV DEN VOLDSUTSATTE.....	50
<i>Hva finnes av tilbud og rutiner i familievernet for å ivareta den voldsutsatte?</i> 52	
<i>Hva eksisterer av rutiner for behandling i voldssaker i familievernet?</i>	53
<i>Rutiner ved drop-out</i>	54
7.SIKKERHETSPLANLEGGING	55
Hvordan ivareta sikkerheten når den som utsettes for vold bor sammen med voldsutøver?	55
Hvordan beskytte deg selv hjemme:	56
Om du er hjemme og blir truet eller angrepet:	57
Hvordan gjøre dine barn tryggere	57
Hvordan ivareta sikkerheten når kvinnen ønsker å gå ut av forholdet?.....	58
Hvor trygt er det å gå?.....	58
Jacobson og Gottman (1998) stiller kvinnen noen spørsmål som kan være med på å belyse risiko og sikkerhet:	59
Bruk av andre hjelpeinstanser ved planlegging og gjennomføring av brudd med voldsutøver.	60
Sikkerhet versus åpenhet og ærlighet	61
Jacobsen og Gottman (1998) gir følgende råd til kvinner som planlegger å forlate en Kobra:	62
Jacobsen og Gottman (1998) gir følgende råd til kvinner som planlegger å forlate en Pit Bull:.....	62

Hvordan ivareta sikkerheten når voldsutøver ikke lenger bor sammen med familien?.....	63
Hvordan beskytte deg om du ikke lenger bor sammen med voldsutøver:.....	63
Hvordan beskytte deg selv utenfor hjemmet.....	64
Hvordan beskytte deg på arbeid.....	64
I politidirektoratets håndbok: Politiets behandling av familievoldssaker pkt. 6.4.8. er følgende praktiske forslag til egentiltak:.....	65
8. KLIENTER FRA ETNISKE MINORITETER.....	66
9. BARN SOM LEVER MED VOLD I FAMILIEN	66
Hva trenger barn som lever med vold i familien?.....	67
Bulleteng og veiledere gitt ut i regi av prosjektet "Barn som lever med vold i familien".....	68
<i>Hva eksisterer av rutiner og tilbud i forhold til barn i familievernnet?</i>	69
Når tid skal barn involveres og på hvilken måte?.....	70
Før en snakker med barnet	72
Hvordan hjelpe barn i en akutfase?.....	73
Ulike behandlingstilbud til barn.....	74
<i>Hva eksisterer av behandlingstilbud til barn som lever med vold i familien eller har opplevd vold, i familievernnet i dag?</i>	74
Juridiske aspekter i møte med og arbeid med barn	75
Hovedkonklusjoner for juridiske aspekter ved arbeid med barn er:.....	76
9. SAMARBEID	77
<i>Hva eksisterer av interne rutiner for samarbeid</i>	<i>78</i>
<i>Hva eksisterer av rutiner for samarbeid med andre.....</i>	<i>78</i>
Politiet	79
Hva politiet kan bidra med?.....	79
Politiet kan i forhold til den voldsutsatte bidra med følgende tiltak:	80
Mobil voldsalarm	80
Besøksforbud.....	81
Identitetsbytte	81
Hemmelig adresse.....	82
Barnevern	83
Barnevernets oppgave og mandat.....	83

Barnevernets rolle ved samvær.....	84
Veileder Q 1121 B slår fast følgende:.....	85
Opplysningsplikt.....	86
Hvordan kan barnevernet brukes?	86
Skal foreldre orienteres om at det går bekymringsmelding til barnevernet?	87
Konsultasjonsteam.....	88
Barnehuset.....	89
Krisesenteret	91
Hva kan krisesenteret bidra med?	92
I forhold til kvinnen:.....	92
I forhold til familievernkontorene.....	93
Hva gjør vi når klientene ikke får den oppfølgingen eller hjelpen som vi vurderer at de trenger?	94
Politiet	94
Barnevern	95
9. ANMELDELSE OG AVVERGEPLIKT.....	96
Avvergeplikt.....	96
Plikt til å møte og vitne i straffesak.....	98
Møteplikt:.....	98
Vitnemål og taushetsplikt:	98
Vitne versus sakkyndig.....	99
10. MEKLING	99
<i>Hva finnes av rutiner for familievernet ved mekling?</i>	<i>99</i>
11. IVARETAGELSE AV PERSONALE.....	100
<i>Hva eksisterer av rutiner for ivaretagelse av personale i familievernet</i>	<i>100</i>
Referanseliste.....	102
Nettadresser.....	105

FAMILIEVERNET OG VOLD I NÆRE RELASJONER

Både i samfunnet og i familievernet har det de siste årene skjedd en voldsom utvikling både i forhold til oppmerksomhet, holdninger og kunnskap om vold. Vi har også i økende grad fått kunnskap om både hvor omfattende problem vold i nære relasjoner er, og hvilke skader voksne og barn som utsettes for vold påføres, både på kort og lang sikt.

I familievernet er det fortsatt stor variasjon både i kunnskap, holdning til arbeid med voldssaker, og hvilke praksis som eksisterer på de ulike kontorene. Ved familiekontoret i Molde ble prosjektet "Vitne til vold" gjennomført i 2001-2003 og i perioden 2004-2006 deltok 9 kontorer i prosjektet "Barn som lever med vold i familien" i regi av Alternativ til vold og Senter for krisepsykologi. I tillegg har flere andre familievernkontor, ofte i samarbeid med ATV, kommet langt i å utvikle behandlingsmodeller for arbeid med voldssaker. Dette innebærer at mens noen kontorer fortsatt diskuterer hvilken rolle familievernet skal ha i forhold til voldssaker, har andre kontorer kommet imponerende langt i forhold til utvikling av behandlingstilbud for alle parter i en familie med vold, og i utviklingen av samarbeidsmodeller med aktuelle samarbeidspartnere. Denne store spredningen i kunnskap vil kanskje familievernet måtte leve med i lang tid fremover. Å utvikle behandlings- og samarbeidsmodeller i arbeid med voldssaker, krever både

Ressurshåndbok for familievernet. Psykologspesialist Jorunn Helle
Bjørgvin Familierådgivningskontor

kunnskap og ressurser utover det som i dag finnes i familievernet. Mangel på klare og tydelige føringer fra departement, direktorat og etat er også med på å vanskeliggjøre prosessen.

Det er imidlertid udiskutabelt både at disse sakene også dukker opp i familievernet, og at hvilken kunnskap og prosedyrer både den enkelte medarbeider og kontor har i forhold til vold, vil påvirke måten voldssakene blir håndtert. Den nasjonale voldsregistreringen for 2001 og 2002 viser at 7 % av alle klientsaker behandlet i familievernet disse årene er voldssaker. Samtidig er det viktig å merke seg at ved familievernkontoret i Molde var de samme tallene i perioden 98-2002 mellom 13.4-16.3 %. (Vatnar, 2003). Dette skyldes neppe at det er mer vold i Møre og Romsdal, men illustrerer at jo mer fokus vi har på vold, jo mer vil vi avdekke i vårt møte med klienter.

Hvordan "ser" den volden som kommer til familievernet ut?

I hvilken form volden presenteres og hvilke "tegn" og symptomer som er umiddelbart synlig for oss, vil variere veldig. Noen, både voldsutøvere og voldsutsatte tar kontakt med familievernet og presenterer voldsproblemet åpent, direkte og uoppfordret. Andre ganger er det manglende kommunikasjon, generell misnøye med parforholdet, uenighet om barneoppdragelse eller barnefordeling, Ressurshåndbok for familievernet. Psykologspesialist Jorunn Helle Bjørgvin Familierådgivningskontor

vanskelige tenåringer osv. Måten vi møter, spør og kartlegger klientene våre på, vil være avgjørende om vi klarer å avdekke volden.

Både å utøve vold mot sine nærmeste og være den som blir utsatt for vold er tabu og skambelagt. Dette betyr at mange voldsutøvere vil være benektende, bagatelliserende og projiserende. Mange vil også ha et bilde av at en voldsutøver er noe helt annet enn det en selv vil identifisere egen atferd med. I familievernet vil det være stor variasjon i hvilken grad den som utøver volden erkjenner dette, ulik omfang og alvorlighet i volden og ulik grad av psykopatologi.

På samme måte kan den som utsettes for vold, enten den er fysisk, psykisk, seksuell eller materiell underrapportere eller unnlate å fortelle av ulike grunner. Det kan være farlig eller utrygt, eller en har så sterkt ønske om å få tilbake det "voldsfrie forholdet" og den "gode og kjærlige" partneren sin, at volden underkommuniseres. Noen som over tid har vært utsatt for fysisk og psykisk vold er så forvirret og traumatisert av volden, at det er vanskelig både å ha oversikt over og formidle egen situasjon. Noen ganger kan også den voldsutsatte være den som i timen oppleves som den mest aggressive i parforholdet, mens voldsutøveren fremstår som rolig, sympatisk og avballansert.

Barn som har opplevd vold, enten ved å være vitne til eller selv bli utsatt for det, vil både reagere forskjellig og oppleves forskjellig av omgivelsene. Undersøkelser antyder at 50 % av menn som bruker vold mot partneren sin samtidig også bruker

vold mot sine barn (Saunders, 1994) I NOVAs rapport fra 2007 fremkommer det at 20 % av barna hadde opplevd vold fra mor, 14 % fra far. Det er ikke uvanlig at vi i familievernnet kommer i kontakt med både fedre og mødre som utøver vold mot sine barn. Mange foreldre vil på spørsmål om både hva barn har opplevd og hvordan dette har virket på dem, rapportere at de både har fått lite med seg og at de ikke viser noen tegn på at det har hatt noen negativ innflytelse på dem. På direkte spørsmål, vil de fleste av barna rapportere både at de har fått med seg hva som skjer, og at de sliter med ulike vansker som kan knyttes til volden. Andre barn har utviklet ulike symptomer eller atferdsproblemer som har medført at de kommer i søkelyset i barnehage eller skole og blir henvist og utredet i ulike deler av hjelpeapparatet. Det er et tankekors at flere av de barna som har vært i kontakt med familievernnet, innen de tilbud som er utviklet til barn som lever med vold i familien, forteller om tidligere kontakt med andre deler av hjelpeapparatet, hvor volden aldri var tema. På samme tid gir det også grunn til håp og optimisme, at vi innen familievernnet etter hvert har en rekke eksempler på at det er mulig å få til gode behandlingstilbud til hele familien, og ikke minst til barna!

Hvorfor lage en ressurs håndbok?

Uansett hva man måtte mene om familievernets rolle i forhold til arbeid med voldssaker, eller hvor langt en er kommet i å utvikle et behandlingstilbud til familier med vold, er det noen perspektiv som ikke kan velges vekk, nemlig sikkerhet og vårt ansvar i forhold til barn som utsettes for omsorgssvikt. For å

Ressurshåndbok for familievernnet. Psykologspesialist Jorunn Helle
Bjørgvin Familierådgivningskontor

kunne ivareta dette perspektivet trenger vi både kunnskap om vold, gode rutiner og kartleggingsinstrumenter, og kunnskap om hvordan bruke disse. Dette innebærer bl.a. å kunne kartlegge og vurdere farlighet eller risiko og å kunne lage detaljerte sikkerhetsplaner.

Jo mer kunnskap vi har om vold, jo lettere vil det være å ivareta disse perspektivene. Og om vi mangler kunnskap, kan vi i verste fall bidra til at voksne og barn utsettes for ytterligere vold og ikke får den nødvendige hjelpen for å kunne stoppe volden og redusere skadevirkningene av den.

Vold skiller seg fra andre typer familie og parproblemer blant annet ved at det er farlig og det er ulovlig. Det utfordrer derfor familievernnet i forhold til hvilke kunnskap vi trenger og hvilke metodikk, kartleggingsverktøy og rutiner vi trenger for å kunne ivareta klientene våre, personalet som skal jobbe med voldssaker og i forhold til å utvikle gode og hensiktsmessige samarbeidsrelasjoner.

Det har vært pekt på at fordi mange oppsøker familievernnet tidlig i forløpet av en voldshistorie og lenge før de henvender seg til krisesenter eller spesifikke "voldstilbud" har familievernnet et særlig etisk ansvar i forhold til avdekking og forebygging av videre utvikling og eskalering av volden (Jory, 2004). Vatnar (2000) fant at 60 % av de voldsutsatte kvinnene som kom til familievernkontoret, ikke hadde hatt kontakt med andre deler av behandlingsapparatet.

Vold utfordrer oss også i forhold til at det ikke lenger bare kan være opp til den enkelte klient å velge hva han eller hun ønsker hjelp til og hvordan. Vi har som fagpersoner ansvar for å bruke vår kunnskapen, gjøre vurderinger og noen ganger også gjøre valg som er i motsetning til det våre klienter ønsker. Eksempler på dette kan være å ikke gi tilbud om parbehandling, selv om dette er det klientene ønsker, eller å sende bekymringsmelding til barnevernet eller involvere politiet.

Det har også, særlig i de senere årene, vært økt fokus på at det kan være stor variasjon og forskjeller både med tanke på voldsutøvere og hvordan par/familier berøres av volden, og at det derfor er viktig med ulike tilbud og ulike tilnæringsmåter. For å kunne gjøre vellykket matching, trenger en både kunnskap om hvem som profitterer på hvilke tilbud og gode kartleggingsverktøy for å gjøre denne type screening.

Innhold og avgrensning

Denne ressurs håndboken for familievernnet i arbeid med voldssaker, er ikke ment å skulle være utfyllende i forhold til alle sider ved arbeid med vold i nære relasjoner, men er ment å skulle være en begynnelse på å systematisere kunnskap og verktøy som kan hjelpe oss i arbeid med voldssaker innenfor rammene av familievernnet, slik at sikkerheten til alle i familien blir ivaretatt. Ressurs håndboken er blitt til gjennom innhenting av allerede eksisterende rutiner og kartleggingsinstrument i familievernnet, gjennomgang av relevant litteratur samt samtaler med behandlere i

ved andre familievernkontor i Bergen og familievernkontoret i Stavanger, representanter fra ulike samarbeidsinstanser som Krisesenteret, politiet, barnevernsvakten, Barnehuset, Senter for krisepsykologi og Alternativ til Vold. Voldsfeltet er et felt i sterk ekspansjon og som etter hvert omfatter og inkluderer ulike fagområder. Målsettingen med boken har primært vært å prøve og systematisere det som er nødvendig av kunnskap og materiale for å ivareta sikkerhet til de barn og voksne som vi møter, samt for medarbeidere på familievernkontorene. Dette innebærer at hovedfokus har vært i forhold til tilrettelegging av rammer for kontakt og behandling av familier/par med voldproblemer og ikke selve innholdet i behandlingen. Noen ganger har det vært vanskelig å vite hvilke avgrensinger som er hensiktsmessig, og noen områder/kartleggingsinstrument som er tatt med går noe utover et strengt sikkerhetsperspektiv.

Ressurshåndboken inneholder en del sjekklister og kartleggingsinstrument som kan gjøre det lettere å ivareta ulike sider ved sikkerhetsarbeid. Noen av kartleggingsinstrumentene er gjengitt på svensk eller engelsk. Dette handler både om at det å oversette et instrument til norsk er tidkrevende og ikke minst at en må være sikret at opphavsrettigheter og copyright er ivaretatt. Som nærmere beskrevet nedenfor er også det som allerede eksisterer av rutiner i familievernet forsøkt samlet og systematisert. Videre har den en referanseliste og liste over aktuelle nettsteder som kan være nyttige.

Bruk av språk i ressurshåndboken

Voldsfeltet er variert både i den forstand at voldsutøver og voldsutsatt kan være begge kjønn og i alle aldre, og at vold kan utøves både innenfor heterofile som homofile parrelasjoner, og i ulike familierelasjoner. Å beskrive denne kompleksiteten innenfor de relativt snevre ressursrammene som denne håndboken er laget var ikke mulig og dette gjenspeiles også lang på vei i bruken av språk. Voldsutøver er ofte omtalt som *han* og voldsutsatt som *henne*. Dette gjenspeiler samtidig at volden er kjønnset i den forstand at det er menn som står for den alvorligste og dødelige volden, men kvinner og barn er den gruppen som påføres mest skader, både fysiske og psykiske av menns voldsbruk. Dette er beskrevet noe nærmere på s.48 under punktet "kvinner som voldsutøvere".

Innsamling av rutiner og kartleggingsinstrumenter fra familievernnet i Norge

I forlengelsen av prosjektet "Barn som lever med vold i familien" har vi i Bergen hatt en gruppe bestående av terapeuter fra 4 familievernkontor i Bergen som har hatt jevnlig møter. Gruppen besluttet at for våren 2007 ville vi prioritere å samle inn og systematisere hva som finnes av rutiner og kartleggingsverktøy bl.a. i forhold til risikovurderinger, sikkerhetsplaner osv og erfaringer med å bruke disse. Målsettingen var å lage en *ressurshåndbok for familievernnet*.

Vi sendte forespørsel til samtlige familiekontor i Norge hvor vi ba om at det enkelte kontor sendte oss skriftlig:

1) -Hvilke rutiner dere har i voldssaker

(eks. kan være rutiner ved inntak av voldssaker, rutiner i forhold til mekling, rutiner i forhold til å ivareta personalets sikkerhet, rutiner i forhold til barn, rutiner ved drop-out, rutiner for samarbeid med andre osv.)

2) -Hvilke standardiserte kartleggingsinstrumenter dere bruker evt. har tenkt å bruke i arbeid med voldssaker og hvilke erfaringer dere har med bruk av disse.

(Send instrumentene og hvordan disse skåres)

Hva vi fikk tilbake fra de ulike kontorene gjenspeiler at kontorene er på veldig ulikt sted i forhold til voldsarbeidet og ikke minst systematisering av det. Alle som hadde noe å bidra med sendte dette, og fra samtlige kontor vi var i kontakt med ble det uttrykt at det var svært positivt at dette arbeidet nå blir gjort.

Den første systematisering av materiale som kom inn ble gjort av psykologspesialist Ingunn Sørfonn ved familiekontoret på Straume sammen med psykologistudent Kristin Næss Sørensen ved Bjørgvin Familierådgivningskontor.

I ressurshåndboken er det innkomne materiale stort sett samlet under punktet "*hva eksisterer av rutiner*". Noen rutiner/kartleggingsinstrument er felles eller nesten like ved flere kontor, mens andre er kontorene alene om. For å gjøre det

mest mulig oversiktlig og forenklet har jeg valgt å ikke gjengi hvilke kontor som har hvilke rutiner, med noen unntak. Om noen skulle ønske denne oversikten er selvfølgelig den første systematisering tilgjengelig og kan fås ved henvendelse til Bjørgvin familierådgivningskontor.

2.RUTINER OG KARTLEGGING VED OPPSTART

Hvorfor er rutiner og bruk av standardiserte kartleggings- og vurderingsverktøy viktig ?

Det kan være en rekke faktorer som vanskeliggjør at volden ikke umiddelbart blir avdekket. Noen ganger henvender klienter seg til oss og er eksplisitt på at det handler om vold. Ofte vil imidlertid både offer og utøver være tilbakeholdende og til dels fordekkende i forhold til om det finnes vold og omfanget av volden.

Dette sammen med at terapeuten kan mangle kunnskap og trening i å spørre om vold, kan medføre at volden forblir ukjent. Forskning viser at majoriteten av par ikke avslører vold i de første samtalene. (Bograd, 1999) Ulike kartleggingsverktøy og gode rutiner hjelper oss å holde fokus, sikre at vi får innhentet den

informasjonen som er nødvendig, både for å vurdere alvorlighet, risiko, tenke sikkerhet og planlegge videre behandling. Erfaringen fra Familievernkontoret i Stavanger se s. viser at ved å spørre systematisk om vold allerede ved første telefonhenvendelse, blir de fleste voldssaker fanget opp allerede da.

Studier viser at vold kan ta mange ulike former med ulik etiologi, ulik prognose og dermed ulike intervensjonsbehov. (Jory, 2004) Skal vi kunne gjøre adekvate vurderinger fordrer dette tilgang og fleksibel bruk av ulike kartleggingsverktøy. Fordi det ikke står "vold" på døren i familievernet, utfordrer det oss særlig i forhold til både å ha gode rutiner i forhold til avdekking og vurdering av type og omfang av vold. Både over- og undervurdering av volden kan bidra til å gi klientene våre et dårligere tilbud og/eller sette dem i fare. Et eksempel på dette kan være forskjellen mellom den Johnson (1995) kaller "vanlig parvold" og "patriarkalsk terrorisme". Dette er nærmere behandlet på side 31.

Det er også klart at kartleggingsverktøy alene, uten nødvendig kunnskap om vold og dens dynamikk, ikke er nok til å sikre våre klienter adekvat og god hjelp. På den andre siden kan det å begynne å ta i bruk standardiserte kartleggingsmetoder, være en måte å tilegne seg kunnskap og dermed øke kompetansen på arbeid med voldssaker.

Ofte vil bruk av standardiserte kartleggingsverktøy eller systematisk gjennomgang av sikkerhetstiltak være et viktig bidrag til synliggjøring, avklaring og

alvorliggjøring av egen situasjon for klienten, og kunne bidra til at klienten selv mer aktivt tar tak i eget liv og bidrar til endring for seg og sin familie.

Rutiner ved henvendelse og inntak

Hva eksisterer av rutiner i familievernet ved henvendelse og inntak av klientsaker:

- *Ved telefonhenvendelse: Spør om det har forekommet vold, rus eller sykdom. Spør om det er noe som kan være vanskelig å snakke om når begge er tilstede i samtalen.*
- *Voldssaker blir ikke satt på venteliste, men prioritert.*
- *Noen kontor holder av samtaletimer til dette formålet (voldssaker), med faste terapeuter som inngår i denne turnusen. Andre kontor tilbyr alle klienter å raskt komme til en avklaringssamtale der voldssaker blir videre prioritert.*
- *Når henvendelsen kommer fra en annen etat,(f.eks. barnevernet) inviteres denne etaten med til første samtale. I denne samtalen avklares sammen med paret/familien:*
 - *hvilke roller de ulike etatene skal ha i forhold til familien*
 - *hvordan samarbeid og kommunikasjon skal foregå*
 - *hvem har ansvar for sikkerheten*

- ***Når volden er kjent før første samtale skal det være to terapeuter og***
 - *paret/familien skal være informert om dette*
 - *Terapeutene har avklart struktur, ansvarsfordeling og prioritering av tema seg imellom.*
 - *Paret deles opp i timen og terapeutene snakker med dem hver for seg*

- ***Om det er mulig; helst terapeuter av begge kjønn.***

- ***Avklare med den voldsutsatte hvordan denne kan kontaktes slik at sikkerheten ivaretas. Dette gjelder både i saker hvor paret møter sammen eller saker hvor den voldsutsatte har kontakt med kontoret alene***
 - *Hvordan kan kontoret komme i kontakt med klienten for å forandre en avtale?*
 - *Hvordan kan klienten kontaktes om han/hun uteblir?*

Familievernkontoret i Stavanger beskriver sine rutinene for inntak slik:

- ***Ved Familievernkontoret i Stavanger er det behandlerne som tar imot alle nye henvendelser med unntak av mekling. Hver dag er det satt av 1 time hvor 5-6 behandlere tar i mot bestillinger og svarer på spørsmål fra publikum. Vi opplever at denne ordningen best sikrer et godt forarbeid før sakene fordeles. Noen får svar på sine spørsmål allerede på telefon, og det blir ingen registrering av saken, mens andre blir henvist til andre instanser som for eksempel rusvern, psykisk helsevern o.a.***

- *Når noen ringer for å bestille time, blir alle spurt om det i familien er problemer knyttet til rus eller vold, samt at alle blir spurt om de har kontakt med andre instanser. I forhold til spørsmål rundt om det er vold i familien, spør vi hva som skjer når de blir uenige, sinte, krangler. Vi spør om det oppstår situasjoner der noen blir redd eller føler seg truet, og vi spør om barna; hva de opplever, hører og/eller ser. I de situasjonene hvor de svarer at det forekommer vold, sjekker vi ut om det er noe som kan snakkes om når de kommer til 1. samtale. De blir videre forespeilet vår måte å arbeide med disse sakene på; som er at vi går inn 2 terapeuter og at vi deler paret opp etter 1.samtale, som oftest er felles.*
- *Pga. at flere par henvender seg der det er vold i familien, har vi ikke anledning å prioritere disse sakene i betydningen av at de kommer raskt til. Alle får tilbud om tid, men det kan gå ei tid før de får tilbud om første samtale.*
- *Hvis de 2 terapeutene er mann og kvinne, bytter vi ikke kjønn i møte med paret., dvs den kvinnelige terapeuten snakker med kvinnen i paret, og den mannlige terapeuten snakker med mannen.*
- *Ønsker noen at barna skal komme til samtaler, må begge foreldre gi sitt samtykke, samt at vi da ønsker at volden skal ha opphørt.*

Prioritering versus kvalitetssikring

Et av dilemmaene som kan oppstå i inntakssituasjonen er konflikten mellom det å sikre at de som tar imot paret, familien, eller barnet til behandling har den nødvendige kompetanse på arbeide med voldssaker og det å raskt komme i gang.

For de kontorene

som har arbeidet en stund med voldssaker er erfaringene, uten unntak, at voldssaker krever langt mer ressurser, både faglige og personalmessige enn de fleste andre saker.

Dette innebærer at jo bedre et familievernkontor blir på arbeid med voldssaker, jo mer vil kontoret kjenne på dilemmaer knyttet til ressursbruk og ressursmangel.

Generelt om kartlegging av vold i de første samtalene

Det har vært lite tradisjon for systematisk datainnsamling og kartlegging i familievernet. Dette sammen med manglende fokus på og manglende kompetanse på vold, kan ha medført at volden ofte har vært uidentifisert, oversett og ignorert.

Ressurshåndbok for familievernet. Psykologspesialist Jorunn Helle
Bjørgvin Familierådgivningskontor

Mange behandlere opplever det er vanskelig å bringe temaet på banen når ikke familien eller paret selv forteller noe. Jo mer generelle rutiner familievernkontoret eller den enkelte terapeut har for kartlegging og for oppdeling av paret/familien som ledd i kartleggingen, jo lettere vil det være både å avdekke og kartlegge volden innen rammer som ivaretar sikkerheten.

Når tid man spør om vold og hvor langt inn man går i forhold til kartlegging av omfanget når begge er tilstede i samtalen, kan være vanskelige avveininger. Det er viktig å ikke spørre på en slik måte at den som utsettes for vold, settes i ytterligere fare ved å svare. I den grad en kartlegger med begge i rommet, er det viktig at det er den som utøver vold som forteller om hva som har skjedd, og at terapeuten bruker de samme ordene som vedkommende. Bograd (1999) mener at når et par henvender seg er det best å ha et første møte med paret hvor en standard kartlegging av relasjonen gjøres, uten å gå for mye i dybden å spørre om vold, etterfulgt av individuelle møter hvor en kan gjøre en mer grundig kartlegging av volden. Hun tar til orde for betydningen av å ha som fast rutine å dele opp paret, og kartlegge videre hver for seg, ikke bare på indikasjoner om at det er vold.

Selv om det er mange fellesvariabler i intervjuet er det også en del forskjeller mellom kartlegging av mannen og kvinnen (Bograd 1999):

- For mannen er det viktig i den individuelle samtalen å få tak i hvor motivert han faktisk er for å gjøre noe med voldsproblemet sitt og hvor villig han er til å ta ansvar for egne voldshandlinger.
- I samtale med kvinnen er det viktig å understreke at terapi ikke kan garantere for hennes eller barnas sikkerhet. Det er også viktig å kartlegge i hvilken grad hun er i stand til å velge parterapi frivillig.

I par med vold er det viktig å ivareta kvinnens sikkerhet og ikke utsette henne for ytterligere risiko for vold. Derfor er det viktig å ikke avsløre noe fra kartleggingen som kan sette hennes sikkerhet i fare. Terapeuten må ikke på noen måte presse kvinnen til å avsløre noe fra den individuelle kartleggingen i fellessamtaler, før hun er klar for det. Samtidig er parterapi kontraindisert om ikke hun er i stand til å snakke om volden når han er tilstede.

Hvilke kartleggingsverktøy kan være nyttig ved inntak?

Bruk av Gottmans kartleggingspakke i forhold til par er et eksempel på hvordan kartlegging av volden er en naturlig del av den totale kartleggingen av paret før oppstart av terapi. Conflict Tactic Scale (vedlegg I) og Waltz-Rushe-Gottman Emotional Abuse Questionnaire (EAQ) (vedlegg II) er begge kartleggingsverktøy som inngår i denne pakken. Ønsker du nærmere informasjon om Gottmans parterapi og kartleggingspakke kan du både lese i den litteraturen som er oppgitt i referanseliste eller ta kontakt med Bjørgvin familierådgivningskontor.

I møtet med paret kan Conflict Tactic Scale være et svært nyttig redskap å bruke fordi dette instrumentet tar utgangspunkt i atferd som er "vanlig" ved konflikthåndtering og kartlegger hvordan denne kan eskalere. CTS er i bruk ved en rekke familievernkontor.

EAQ er særlig nyttig å bruke som kartleggingsinstrument i de sakene hvor kvinner formidler at de utsettes for mer diffus psykisk vold, der det kan være vanskelig å få tak i innhold og omfang. Den er også god å bruke i tillegg til kartlegging av den fysiske volden. EAQ er inndelt i 4 subskalaer: isolasjon, emosjonell mishandling-krenkende/ydmykende atferd, emosjonell mishandling-seksuell tvang, emosjonell mishandling-ødeleggelse av eiendeler. Den seksuelle volden kan i mange forhold være tilstede, men være den delen av det totale voldsbildet som kvinnen venter lengst med å rapportere, eller ikke rapporterer i det hele tatt, om ikke hun blir direkte spurt. Ved å bruke EAQ får en rask hjelp til å danne seg et bilde av situasjonen og er et godt utgangspunkt for videre samtaler med den voldsutsatte om hvordan situasjonen hennes ser ut og hvilke endringer hun ønsker seg. EAQ tar mellom 10-20 minutter å administrere og skåre, og kan derfor være et fint instrument å bruke i timen sammen med kvinnen.

ATV har en omfattende kartleggingspakke både for voldsutøver (vedlegg XI) og for voldsutsatt/partner (vedlegg XII) Disse kartleggingsinstrumentene har vært i bruk ved mange familievernkontor.

The Intimate Justice Scale (IJS)

Intimate Justice Scale (Jory, 2004) er laget for å screene psykologisk misbruk og fysisk vold i klinisk praksis. IJS har sine røtter i Intimate Justice Theory- en teori om den etiske dynamikken i nære relasjoner. Intimate Justice er ideen om at mange aspekter ved nære relasjoner kan forstås bare som refleksjoner av hvordan individet forholder seg til likeverd, rettferdighet og ansvarsfull omsorg og hvordan dette gjenspeiles i deres handlinger og holdninger. Når individet anerkjenner ”intim rettferdighet”, vil partneren deres oftest føle seg rettferdig eller realt behandlet, selv om det kan være misnøye med andre deler av forholdet. Likeledes om en person mangler evne til å anerkjenne og praktisere rettferdighet i nære relasjoner, vil atferden og holdningene lett kunne bli psykologisk og fysisk mishandlende i forhold til partneren.

Disse etiske sidene er viktig for en rettferdig og likeverdig relasjon:

-Likestilling/likeverd- som innebærer å behandle andre med respekt, gjøre seg selv ansvarlig i forhold til andre, og støtte andres valgfrihet og valgmulighet.

-Åpenhet/ærlighet- som innebærer å lage likeverdig delt virkelighet, som gjensidighet i arbeid og stress i dagliglivet, og imøtekommenhet av andre og deres begrensninger.

-Omsorg – som innebærer empati med og omsorg for andre, vektlegge og gi næring til andres styrke istedenfor å dvele ved deres svakheter, og utvikle tilknytningsmønstre basert på ansvarlighet, heller enn egosentrisitet og utnytting.

IJS bruker et språk som er kjønnsnøytralt og kan brukes i både heterofile og homofile relasjoner. IJS kartlegger ikke voldsatferd i fortiden, men måler den etiske dynamikken av valg, motivasjon, og innvirkning som er assosiert med psykologisk mishandling og vold. Etisk dynamikk er synlig i handlings og holdningsmønstre, uttrykt både verbalt og nonverbalt i løpet av relasjonen. Innhold og ordbruk er tilpasset for voksne og eldre ungdom. Dette instrumentet er ikke prøvd ut i Norge, men etter å ha drøftet med andre kollegaer i familievernet, har vi konkludert med at dette instrumentet kan være nyttig å prøve ut i noen saker. IJC er vedlegg III til ressurshåndbok.

3. VURDERING OM DET FORELIGGER INDIKASJONER FOR PARTEAPI

En av de store utfordringene i arbeid med par, er å vite når det er trygt og hensiktsmessig å jobbe med paret sammen, og når en absolutt ikke bør gjøre det. Hovedspørsmålet er: Hvordan kan terapeuter identifisere vold i nære relasjoner og gjøre valg om parterapi er egnet, på en slik måte at sikkerheten er optimalt ivaretatt for alle parter?

De fleste familievernkontor har klare rutiner på å dele paret når det foreligger informasjon om vold og jobbe med partene hver for seg. Noen vil etter hvert også vurdere om det er mulig å jobbe med paret sammen. Både i USA og England har det vært utviklet ulike behandlingsmodeller som behandler paret sammen, (eks Goldner, 1998, Cooper og Vetere, 2001 og 2005). Felles for disse programmene er at de skiller klart mellom det som er kartleggingsfasen og det som er terapifasen.

Hva sier forskningen om bruk av parterapi i voldssaker?

Det er relativt begrenset hva som har vært utført av forskning på parbehandling og vold. Noen studier som har sammenlignet parbehandling med andre former for behandling av voldsutøver, har konkludert med at parbehandling er minst like effektiv som annen tradisjonell behandling, og at det ikke medfører større risiko for kvinner. Det er imidlertid foreløpig sparsomt det som har vært gjort av forskning. Videre er det viktig å vite hvilke betingelser som er avgjørende i forhold til om kvinner føler seg trygg og ivaretatt i en behandlingssetting. Om parterapi bidrar til at volden reduseres og forbedrer relasjonen, men samtidig øker kvinnens opplevelse av egen skyld og fare, vil det være en feilslutning å bedømme behandlingen som vellykket.

(Stith, Rosen, Mc Collum, 2004) Stith et. al. (2004) oppsummerer, etter gjennomgang av en rekke programmer for parbehandling, som kan vise til gode resultater, at disse har følgende kjerneingredienser:

1) Klientene blir nøye screenet ved inntak til programmet

Klienter som har alvorlig skadet partnerne sine blir ekskludert

Begge klientene (i separate intervju) må gi uttrykk for at de ønsker å delta i parbehandling og at de ikke er redd for å uttrykke sine meninger og opplevelser overfor partneren sin.

2) Det primære fokus på behandlingen er å eliminere alle former for

partnervold (fysisk, emosjonell, verbal), ikke på å redde parforholdet.

3) De fleste programmer vektlegger å ta ansvar for ens egen vold og inkluderer

å bygge ferdigheter som å gjenkjenne når sinne eskalerer, de-eskalering og time-out.

4) Effektiviteten av programmet er målt i å redusere eller eliminere volden.

Ulike typer voldsutøvere

Hovedfokus både hos forskere og klinikere har vært på å skille hvilke voldsutøvere som egner seg for parbehandling, og hvilke som ikke egner seg.

Holzworth-Munroe og Stuart (1994) gjennomgikk typologi for voldsutøvere og rapporterte at tre deskriptive dimensjoner har vært brukt for å beskrive og skille subtyper av voldsutøvere:

- 1) Dysforisk borderline
- 2) Generelt voldelig/antisosial
- 3) Utøver kun vold i familien

De oppsummerer med at det er bred enighet om at bruk av parterapi, kun skal begrenses til den kategorien som "kun" utøver vold i familien og som tilsynelatende er uten psykopati. Det er disse som mest sannsynlig vil kunne profitere på parbehandling.

Berns, Jacobson og Gottman (1999) skiller voldsutøvende partnere i to hovedkategorier.

Gjennom bl.a. å observere voldsutøvere i interaksjon med sine partnere, samtidig som det ble gjort fysiologiske målinger fant de at voldsutøverne skilte seg i to distinkte grupper:

Type I- Kobraer (ca 20 % av voldsutøverne) er kjennetegnet ved at når de i interaksjon med sine partnere blir mer aggressive - går hjerteraten ned. Kobraen har oftere brukt eller truet med å bruke kniv eller våpen i forhold til sin partner og har oftere en historie med voldsbruk utenfor hjemmet og i forhold til andre enn partneren sin. De oppfyller lettere kriteriene for "antisosial personlighetsforstyrrelse" og er oftere avhengig av illegale rusmidler.

Type II- Pitbuller- er kjennetegnet ved at hjerteraten øker når de i interaksjon med sine partnere blir mer aggressive.

Berns et. al. (1999) skåret interaksjonen mellom partene etter en at paret var filmet i en 15-minutters problem-løsnings diskusjon. Parene ble skåret langsmed følgende 4 subskalaer:

- ***Krav* - beskyldninger, klandring, krav/press til endring.**
- ***Tilbaketrekning* - unngåelse, prøve å endre tema, utsette diskusjonen, bli stille, nekte å diskutere temaet, se vekk, og lavt nivå av engasjering.**
- ***Positiv* subskala- forhandling, validering, vise positive affekter og lignende.**
- ***Negativ* subskala – uttrykke kritiske følelser, avbryte partner, dominerer diskusjonen og uttrykke negative affekter.**

Forskerne fant at det de kaller et "vanlig" mønster med kvinne-krevende/mann-tilbaketrukket ikke var tilstede i disse parrelasjonene. Isteden var disse mennene både krevende og tilbaketrukket, noe som gjaldt for begge subgruppene.

Mønsteret var imidlertid sterkest hos type I-kobraene. Disse mennene krevde forandring hos partneren sin, men var upåvirkelig og intolerante i forhold til ethvert ønske om endring fra deres partnere, i forhold til dem selv. Kvinnene i disse forholdene var mer tilbaketrukket enn kvinner i forhold med type II - pitbullene, noe som forskerne mener kan være en svært adaptiv respons i forhold til å unngå vold.

I oppfølgingsstudie av parene to år senere, fant Berns et al. (1999) at 38 % av parene var separert eller skilt. Alle disse parene besto av type II-menn. Ved 5 års oppfølging hadde 25 % av kvinnene med type I - Kobras forlatt partneren sin. Dette viser hvor vanskelig det er for kvinner å gå ut av et forhold som er preget av den type undertrykking og terror som disse forholdene er.

Berns et. Al. (1999) sier videre at det kan være bortkastet tid å tilby disse mennene behandling. Å jobbe med kobraer i parterapi kan i verste fall være med på gi dem en mulighet for å lære mer om partnerens sårbarhet for deretter å kunne bruke det ytterligere til kontroll og manipulering.

Vanlig parvold vs. Patriarkalsk terrorisme

Greene og Bogo (2002) prøver i sin artikkel "The different faces of intimate violence: Implications for assessment and treatment" å besvare følgende spørsmål for å hjelpe parterapeuter:

- Hvilken type vold er det størst sannsynlighet for at jeg kommer til å jobbe med?
- hvordan kan jeg kartlegge forskjeller mellom ulike typer vold?
- hvordan kan jeg fortsette behandling for ulik type vold?

De hevder at det vil være svært ulikt både i omfang og mønster i voldsutøvelse avhengig av hvilken populasjon som undersøkes, f. eks om en undersøger volden hos par som frivillig oppsøker parterapi og den volden som har vært utøvd i populasjonen kvinner på krisesenter.

Greene et al. (2002) viser til Johnson og Ferraros (2000) distinksjon mellom to ulike typer voldsutøvelse i parrelasjonene som de kaller "patriarkalsk terrorisme" og "vanlig par vold".

"Patriarkalsk terrorisme" representerer et mønster hvor det er systematisk bruk av både voldelige og ikke-voldelige handlinger for å oppnå generell kontroll over partneren sin. Fysisk vold er bare en taktikk blant mange for å holde på kontrollen.

I motsetning til "vanlig parvold" har denne type vold en tendens til å akselerere

over tid, har en høyere frekvens av voldshandlinger, fører til alvorlige skader og involverer unilateral bruk av vold.

"Vanlig parvold" er ikke karakterisert av et mønster av kontroll. "Vanlig parvold" har en tendens til å være mer gjensidig, ikke akselerere over tid og har mindre sannsynlighet for å involvere alvorlig vold.

De hevder at det er høy grad av overlapping mellom voldsutøvere som plasseres i kategorien "vanlig parvold" og de som plasseres i kategorien "vold kun i familien", og at det ofte er den kategorien vi møter i familiefeltet.

Det er imidlertid viktig å merke seg at dette ikke innebærer at noen type vold er akseptabel eller ufarlig og at kartlegging, risikovurdering og sikkerhetsplanlegging er en prosess som må pågå under hele behandlingsforløpet.

Indikasjoner og kontraindikasjoner for parterapi- noen sjekklister

Greene og Bogo (2002) mener at for å skille ulike typer vold bør kartleggingen ta for seg følgende 4 faktorer:

- 1) Omfang av taktikker for kontroll (for eksempel bruker voldsutøveren ulike strategier som emosjonelt misbruk, isolering, trusler, degradering, eller tilbaketrekning av tilgang til ressurser?) Her kan kartlegging med EAQ eller IJS være nyttig.**
- 2) Hva motiverer volden? (for eksempel er voldsutøverens motivasjon å installere frykt for dermed å etablere kontroll, eller er det en intermittent respons i forhold til et spesifikt argument eller konflikt uten intensjon å oppnå generell kontroll over andre.)**
- 3) Konsekvenser av den fysiske volden (for eksempel blir arbeid, sosialt nettverk, fysisk eller psykisk helse påvirket?)**
- 4) Partnerens subjektive opplevelse (f. eks er den ene parten redd den andre?)**

De sier videre at tilstedeværelsen av frykt og ydmykelse synes å være nøkkeltrekk for å skille mellom patriarkalsk terrorisme og vanlig parvold.

Som tidligere nevnt trekker de fleste som jobber med parbehandling og vold et klart skille mellom kartleggingsfasen og parbehandling. (Goldner,1998,1999, Cooper & Vetere, 2005) Mens noen er klar på at kartleggingen bør foregå med partene hver for seg, gjør andre denne systematiske kartleggingen med paret sammen.

Geffner og Pagelow (1990, i Cooper og Vetere, 2005) har laget en liste som kan være nyttig i forhold til å screene hvor utsatt kvinnen eller mannen er i forhold til å kunne snakke fritt med partneren tilstede:

- 1) Kjenner du deg tryggere når du snakker med meg alene (uten partner tilstede)?**
- 2) Tror du eller vet du om partneren din har slått en tidligere partner?**
- 3) Har du noen gang ringt til, eller vurdert å ringe politiet fordi du opplevde at kranglingen holdt på å komme ut av kontroll?**
- 4) Behandler partneren din foreldrene sine røft?**
- 5) Føler du deg fri til å invitere familien din eller vennene dine hjem?**
- 6) Er partneren din mistenkelig i forhold til alt du gjør?**
- 7) Når partneren din drikker, blir han/hun aggressiv eller voldelig?**
- 8) Er barna dine redd når partneren din blir sint?**
- 9) Har partneren din noen gang skadet eller drept et kjæledyr?**

Til sist tar jeg med Cooper og Veteres (2005) eksklusjonskriteriene for parbehandling hentet fra Reading Safer Families . Cooper og Veteres modell for parterapi har vært prøvd ut på Østensjø familiekontor. I Fokus på familien 4, 2007 er dette beskrevet av Middelborg, Lilledal, Tindberg og Lang.

Cooper og Vetere (2005) vektlegger sikkerheten og hvordan denne best kan ivaretas gjennom hele behandlingsforløpet. De har følgende kriterieliste for når tid det er kontraindisert å jobbe med paret.

Det er ikke trygt å jobbe med paret når voldsutøver:

- 1) Erkjenner ikke volden som problem
- 2) Tar ikke ansvar for voldelige handlinger.
 - -I hvilken grad er voldsutøveren i stand til å lytte til andre,
 - -I hvilken grad benekter han/hun sine voldelige handlinger,
 - -I hvilken grad skylder han/hun på andre, inkludert andre profesjonelle
- 3) Er ute av stand til å jobbe konstruktivt med å løse problemer knyttet til vold, ser ikke eget bidrag til voldshandlingene
- 4) Mangler "normale" grenser for å utrykke sinne.
- 5) Har problemer med alkohol eller annet rusproblem og vil ikke søke behandling
- 6) Mangler erkjennelse av at relasjonelle aspekter kan bidra til problemet
- 7) Er ute av stand til å vise empati i forhold til offeret eller høre andres synspunkter

- 8) Anklager kontinuerlig andre og begrunner egen voldshandling med andres atferd
- 9) Lyver/skjuler/forvrenger, ikke konsistens mellom det en selv og andre forteller
- 10) Ser ikke nytten av terapeutiske intervensjoner
- 11) Er ute av stand til å samarbeide med profesjonelle eller se på dem som nyttige.
- 12) Har ekstreme verdier som manglende respekt for sosial kontroll, eller ser på kvinner mer som objekter enn mennesker.
- 13) Mangler ønske eller indre motivasjon for endring.

Noe som har vært uttrykt fra en rekke både klinikere og forskere er at hverken par/ familie eller individualbehandling av voldsutøver kan eller skal skje i et vakuum. Dette gjelder enten det er par som behandles sammen eller menn som behandles individuelt.

Det er derfor viktig at behandling av vold skjer i samarbeid med andre instanser eller personer som kan bidra til å ivareta ofrenes sikkerhet.

Terapeutens selvstendige ansvar for vurdering

Når det gjelder å ta avgjørelsen om parterapi eller ikke har terapeuten helt klart et selvstendig etisk ansvar for å si nei om kriteriene for parterapi ikke er oppfylt.

Dette kan innebære at terapeuten må si nei, selv om begge parter gir uttrykk for at de ønsker parterapi. Bograd (1999) sier at det er viktig at terapeuten ikke føler seg presset til å drive parterapi fordi mannen gir uttrykk for at parterapi er den eneste formen for behandling han ønsker. Om terapeuten vurderer at situasjonen er for ustabil eller farlig, eller den som har vært utsatt for mishandling er for sårbar, som et resultat av mishandlingen, er dette viktig informasjon til kvinnen.

"Ikke-volds kontrakt".

De fleste som jobber med par/familier legger vekt på at det bør foreligge en "ikke-volds kontrakt før behandlingen kan begynne. (Bograd, 1999, Cooper og Vetere, 2005)

Denne kan være både muntlig og/eller skriftlig. Det er også viktig at konsekvensene ved at kontrakten brytes er klar og delt mellom alle, f. eks at parterapien opphører og at voldsutøver går inn i eller fortsetter i eget

behandlingsprogram. Det bør også være klart avtalt hvor lang tid det skal gå før parterapi på nytt kan vurderes og hvilke kriterier som skal være oppfylt for å kunne fortsette parbehandling.

Jacobson og Gottman (1998) har laget en kriterieliste som de kaller:

Hvordan vet en kvinne som er slått at terapeuten er kompetent?

- 1) -om terapeuten nekter å behandle vold som et ekteskapsproblem**
- 2) -om terapeuten insisterer på en ikke-voldskontrakt som forutsetning for parterapi, selv når den fysiske aggresjonen ikke inkluderer slag.**
- 3) om terapeuten inkluderer prosedyrer for de - eskalering i kontrakten- i en eller annen form for time out**
- 4) -om terapeuten inkluderer i kontrakten en klausul som krever at den ene eller begge, etter terapeutens anbefaling, begynner i et individuelt eller gruppeprogram, om kontrakten brytes.**
- 5) -om terapeuten gjennomgår kontrakten i begynnelsen av hver time**
- 6) -om terapeuten følger opp ved å avslutte parterapi ved kontraktsbrudd**
- 7) -om terapeuten venter i minst 6 måneder etter avslutning av undervisnings eller rehabiliteringsprogram for voldsutøveren, før oppstart av parterapi, og insisterer på fravær av vold, i løpet av denne perioden som en betingelse for parterapi.**

Jacobson og Gottman (1998) sier at selv med "low level violence" er det viktig at terapeuten tar sine forhåndsregler. Også "low level violence" kan være farlig. De hevder at en kompetent terapeut vil lage en skriftlig "ikkevolds kontrakt" med paret.

Både familiekontoret i Østensjø og familievernkontoret i Haugesund bruker ikkevolds kontrakt. Haugesund har skriftlig ikke-voldskontrakt se vedlegg IV .

Bruk av stabil tredje

Cooper og Vetere (2005) ved Reading Safer Families i England har utviklet begrepet stabil 3. De tar ikke henvendelser direkte fra klientene, men krever en henvisende instans, slik at de kan lage en triangel med henvisende instans, familien og dem selv.

Cooper og Vetere (2005) har regelmessige møter hver 4-6 time med stabil 3. for å gjennomgå og evaluere hvordan arbeidet med paret/familien går. Ideelt sett er stabil 3. en person/instans som kjenner familien godt og besøker familien jevnlig. Dette er et minimum av samarbeid. Ofte vil det være flere aktører rundt familien som samarbeider. Familievernet i Norge er et lavterskeltilbud hvor klientene selv kan henvende seg direkte. Ofte vil det imidlertid være f. eks barnevernet som henviser voldssaker. Dette gir mulighet til å involvere barnevernet helt fra starten av og lage en klar kontrakt for hvordan samarbeid og kommunikasjon skal kunne gå gjennom hele perioden hvor familievernet har kontakt med paret/familien.

Som tidligere nevnt har Østensjø familievernkontor erfaring med å prøve ut modellen etter Cooper og Vetere (Middelborg, Lilledal, Tindberg, Solevåg, Lang, 2007). Her har de enten brukt en offentlig instans eller en person i familiens nettverk som begge parter har hatt tillit til, f. eks en felles venn, en mor/ svigermor eller lignende. Vedkommende som må samtykke til å ha denne funksjonen, skal være i regelmessig kontakt med familien, ha god kontakt med barna og tilbringe tid sammen med voksne og barn. Han /hun har telefonkontakt med begge parter og er tilgjengelig for henvendelser både fra paret og terapeuten. Ved Østensjø har den stabile 3. vært invitert inn til fellessamtale hver 3. – 5. møte. Når barnevernet fungerer som den stabile 3. forutsetter det at barnevernet har en relasjon til familien uavhengig av familievernets kontakt med familien.

Skal bruk av stabil 3. fungere er det avgjørende at den stabile 3. føler seg fri til å kunne formidle sine refleksjoner og erfaringer.

Bruk av stabil 3. medfører at sikkerhetsaspektet ivaretas ytterligere, volden bringes ut av den private sfæren og den sosiale kontrollen økes. (Middelborg et. al 2007)

4. RISIKOVURDERING

For å kunne utføre arbeidet vårt i forhold til både par, familier og enkeltindivider på en måte som reduserer sjansen for vold og hvor ivaretagelse og planlegging av sikkerheten prioriteres, trenger vi å gjøre risikovurderinger og ha tilgjengelig relevante instrumenter i form av standardiserte skjema og screeninginstrumenter. Risikovurdering handler om hvor alvorlig/farlig volden er. Forskning viser at den viktigste enkeltindikator på farlighet er offerets vurdering. På samme tid vet vi også at offeret kan være forvirret, dissosiert, og/eller ambivalent i forhold til volden som er påført den (Steinsvåg, 2004) og at åpne , ikke-strukturerte samtaler om temaet har sine klare begrensninger.

Campbells (2008) prinsipper for risikokartlegging ved vold i nære relasjoner illustrerer dette:

- Jo flere informasjonskilder - jo bedre, men den viktigste kilden er offeret.
- Voldsutøver vil ofte underrapportere og bagatellisere volden.
- Ved bruk av standardisert skjema skal en bruke cut-off med stor forsiktighet, dvs om offeret opplever seg i fare skal dette tas alvorlig.
- Standardiserte instrumenter forbedrer "ekspertvurderingen", men klinisk skjønn er også viktig.

- **Undervurder aldri offerets opplevelse, men fordi offeret ofte også kan bagatellisere eller minimisere volden, er ikke dette nok om offeret vurderer faren som lav.**

Risikovurdering og sikkerhetsarbeid er ikke noe som gjøres en gang, men er en hele tiden pågående prosess gjennom hele meklings- eller behandlingsforløpet.

Risikovurdering gjøres på tre måter, den kliniske vurderingen, den aktuariske og den strukturerte kliniske vurdering. En aktuarisk risikovurdering baserer seg på en serie variabler som viser seg å samvariere (korrelere) med gjentatte voldelige lovbrudd. En aktuarisk vurderingsskala er laget med henblikk på prediksjon av fremtidig farlighet og sier noe om sannsynligheten for fremtidig vold og ikke noe om den enkeltes endringspotensiale (Nøttestad og Haugan, 2002).

I det siste tiåret har det utviklet seg en praksis hvor elementer både fra den aktuariske og den kliniske risikovurderingen anvendes, *strukturerte kliniske vurderinger*. Vurderingen av de enkelte variablene gjøres på grunnlag av sjekklister etter bestemte retningslinjer. Fokus er utvidet fra prediksjon til også å omfatte prevensjon. Vi får dermed mulighet til å forutsi sannsynligheten for vold og håndtere denne ved ulike tiltak, deriblant behandling. (Nøttestad og Haugan, 2002).

Vedlegg VII, VIII og IX er ulike sjekklister. SARA (Spousal Assault Risk Assessment) er et eksempel på en slik sjekklister og et destillat av profesjonell erfaring og vitenskapelig kunnskap om partnervold. I Sverige har denne vært prøvd implementert og brukt av deler av politiet siden 1999. I Norge vurderes det nå om SARA:SV (screening version) skal implementeres i det norske politiet. SARA finnes i ulike varianter også noen på norsk. Jeg har imidlertid valgt både å ta med den svenske SARA:SV fordi denne er den mest utprøvde og den norske SARA:PV (politiversjon) oversatt til norsk av Svein Alfarnes. På nettsiden til Rettspsykiatriske Regionklinikk i Sundvalla: http://193.235.70.189/rpk/forskning_ladda.asp?menuItem=forskning kan du finne mer om både SARA og andre instrumenter.

Et annet vurderingsinstrument som sier noe om risikoen for at en kvinne kan bli utsatt for livstruende vold i samlivet med en voldelig mann er Danger Assessment (DA) Skalaen er konstruert slik at den kan administreres av kvinnen selv, av helsepersonell eller andre hjelpere. Resultatet av DA bør brukes som et diskusjonsgrunnlag for den mishandlede kvinnen og hennes samarbeidspartnere. (Nøttestad og Haugen 2002). Denne skalaen kan også være nyttig å bruke i mekling. Vedlegg VII er DA i engelsk utgave.

Som tidligere nevnt er bruk av strukturerte kliniske vurderingsskalaer viktig i forhold til planlegging av både videre sikkerhetstiltak og behandling.

Selv om offeret for vold ikke alltid er like klar over det, har han eller hun brukt mye tid på risikovurdering og sikkerhetsplanlegging, i forsøk på å håndtere når spenningen stiger, når krisen er der, for å beskytte seg selv og/eller barna, eller for å unngå at en allerede vanskelig situasjon blir verre. Det å ikke forlate en voldelig partner, kan være et resultat av nøye overveiing av på hvilken måte barna er best beskyttet.

Wiesz, Tolman og Saunders (2000) fant ved intervju av kvinner på krisesenter, ved utreise, at bare 4 % kvinnene ikke klarte å predikere nøyaktig i hvilken grad de ville bli offer for angrep i løpet av de 4 følgende mnd. Dette innebærer at kvinners vurdering av fare for overgrep og vold fra partner eller ekspartner, bør legges stor vekt på, særlig om hun formidler frykt for ny vold. Når vi samtidig vet at risikoen for vold øker i forbindelse med et brudd, er det viktig at familievernet imøtekommer kvinners behov for separat mekling uten å begynne å problematisere eller mistenkeliggjøre hennes intensjoner eller vurderinger.

5.NÅR DEN SOM UTØVER VOLD TAR KONTAKT MED FAMILIERÅDGVNINGSKONTORET

Det er ikke uvanlig at den som utøver vold selv tar direkte kontakt med familievernkontoret. I hvilken grad han får tilbud om behandling, og hvilke behandling vil igjen variere fra kontor til kontor.

Hva eksisterer av tilbud for voldsutøvere i familievernet i dag?

Det tilbys i dag både individuell-, par- og gruppebehandling til menn som utøver vold.

De kontorene som tilbyr egne grupper til menn er bla. Førde (vedlegg XVIII), Haugesund(vedlegg XVII), Sarpsborg(i samarbeid med Fredrikstad) og Kristiansand (i samarbeid med Sørlandet sykehus).

Arendal planla å starte en gruppe for menn på det tidspunktet forespørselen til familievernkontorene ble sendt. I Molde gis gruppetilbud både til menn og kvinner som vil arbeide med mestring av sinnet sitt, se informasjon(vedlegg XXII)

Haugesund har utarbeidet informasjon om tilbudet sitt til menn vedlegg XVII.

Førde har informasjonsskriv om gruppen til samarbeidspartnere, til aktuelle deltagere, til partnere samt informasjon om teieplikta (vedlegg XVIII, XIX, VI)

Kristiansand har skriftlig" avtale om behandling i gruppe for menn med aggresjons og voldsproblemer" vedlegg V.

Kartlegging av voldsutøver

De familievernkontor som bruker standardisert kartleggingsverktøy i forhold til voldsutøver bruker i hovedsak kartleggingsverktøy fra ATV (vedlegg XI).

Hvem er klienten, og på hvilken måte kan resten av familien involveres i behandlingen?

Familievernet har en lang tradisjon for å møte klienten der han eller hun er og la det være opp til klienten og styre hvem som møter og hva som er tema i samtalen. Det er lite tradisjon for å være mer styrende og stille krav og betingelser i forhold til kontakten med kontoret. I forhold til klienter som tar kontakt med kontoret og ønsker hjelp med sine voldsproblemer, kan det være relevant å spørre seg på hvilken måte sikkerheten til de som utsettes eller har vært utsatt for vold blir ivaretatt og på hvilken måte vi kan sikre oss dette.

Et problem som har vært beskrevet fra flere når det gjelder behandling av mannlige voldsutøvere er drop-out. Det har også vært pekt på at noen ganger kan

det at menn begynner i behandling være med på å øke risikoen for vold mot partneren.

Mark Rivett og Alyson Rees (2004) beskriver i sin artikkel: "Dancing on razors edge: systemic group work with batterers" hvordan arbeid med voldsutøvende menn i grupper ikke bør skje i et vakuum, men i tett samarbeid med andre instanser som kan være med på å ivareta sikkerheten til de som utsettes eller har vært utsatt for volden. Rivett og Rees (2004) hevder at hovedmålsetting for behandling av voldsutøvende menn er beskyttelse av kvinner og barn. De sier at mannen ikke er den primære klienten, men beskyttelse av kvinner og barn. Ved å ha kontakt med partner, gjøre sikkerhetsarbeid med denne og knytte partner til andre relevante hjelpeinstanser, kan en så langt som mulig ivareta sikkerheten. Om ikke mannen er i stand til å endre sin atferd, vil en likevel kunne gjøre et viktig arbeid i forhold til å ivareta kvinner og barn.

Om vi i familievernet har liten tradisjon for å stille krav, har vi på samme tid gode rammer for å kunne gjøre det. En måte å gjøre dette på er å informere den som tar kontakt med familievernet med ønske om hjelp til å jobbe med sine aggresjonsproblemer å si følgende " Ved familiekontoret har vi som rutine også å snakke med dem som har vært utsatt for eller vitne til din aggresjon/voldsutøvelse. Hensikten med dette er både å kunne kartlegge deres hjelpebehov og bidra til at både dette og sikkerheten til din partner og/eller dine barn blir ivaretatt." Flere kontorer som tilbyr gruppebehandling for menn som utøver vold, lager skriftlig kontrakt med mannen om at partneren kan varsles om mannen ikke møter eller

dropper ut. Videre blir også partneren invitert til å ta kontakt med kontoret se vedlegg XIX og XX.

På samme måte kan en tenke seg arbeidet med voldsutøver og hans/hennes familie satt inn i en ramme av å arbeide med en stabil 3. se side 39.

Kvinner som voldsutøvere

Hvordan forstå og møte kvinner som voldsutøvere er et tema som berører oss i familievernet, både når det gjelder mødre som utøver vold mot sine barn eller kvinner som utøver vold mot partneren sin. Når det gjelder kvinners voldsbruk både i forhold til partner og i forhold til barn, kan det være feller å gå i, enten ved at man overser eller bagatelliserer kvinners voldsbruk, særlig i forhold til barn, eller at man automatisk sidestiller den med menns voldsbruk uten å gå inn i å kartlegge skikkelig hva volden representerer i hvert enkelt parforhold.

Når en ser på forekomsten av bruk av vold i parrelasjonene, viser tallene at også kvinner bruker vold mot sine partnere. Haaland, Clausen og Schei (2005) fant i sin landsomfattende undersøkelse om forekomst av maktbruk og vold i parforhold, at etter fylte 15 år hadde mer enn hver 4. kvinne og mer enn hver 5. mann opplevd at ektefelle eller samboer minst en gang hadde anvendt fysisk makt. Når det gjelder

den mest alvorlige og livstruende voldsbruken som "å ta kvelertak på" eller "bruke Ressurshåndbok for familievernet. Psykologspesialist Jorunn Helle
Bjørgvin Familierådgivningskontor

kniv eller andre former for våpen” hadde i overkant 2 % av mennene og i overkant av 10 % av kvinnene opplevd at partner hadde anvendt minst en av disse formene for makt.

Dette er i tråd med andre funn, som viser at på gruppebasis er det menn som står for den mest alvorlige og livstruende volden mot sine partnere. Vivian og Langhinrichsen-Rohlings (1994) fant i studie av ektepar der begge rapporterte partnervold, at den kvinnelige partneren hadde mer alvorlige fysiske og psykologiske effekter av volden. Vivian et al fant at parene kunne deles i tre undergrupper: over halvparten kunne kategoriseres i subgruppene ”lavt nivå av gjensidig vold”. I den andre gruppen (26 %) rapporterte kvinnen høyere grad av viktimisering enn mannen og i den tredje gruppen (18 %) rapporterte mannen høyest grad av viktimisering. Forskerne fant at den høyeste grad av distress var i de asymmetriske relasjonene blant partnere som var mest viktimisert uavhengig av kjønn. Dette illustrerer betydningen av å kartlegge grundig, omfang og konsekvensen av volden for begge parter.

Volden mot kvinner kan være satt inn i et system hvor en rekke ulike typer vold brukes for å kontrollere, dominere og tyrannisere kvinnen. Kantor og Jasinski (1998) beskriver at det ennå ikke er beskrevet et tilsvarende system av viktimisering av menn i heteroseksuelle relasjoner.

En islandsk selvrapporteringsundersøkelse (Sigursdottir & Olafsdottir 1998) fant at det kan synes som om det er forskjeller i hva kvinner og menn definerer som

vold. Undersøkelsen viste at dobbelt så mange kvinner (7,9 %) som menn (4,1 %) oppga at de hadde brukt vold mot sin nåværende eller tidligere partner, mens 13,8 % av kvinnene og 3,9 % av mennene oppga at de hadde vært utsatt for vold av sin nåværende eller tidligere partner.

Forskning har også vist at mødre utsetter sine barn for vold. NOVAs rapport fra 2007 viser at 20 % av barna hadde opplevd vold fra mor og 14 % fra far. Dette kan være mødre som er alene med omsorgen, mødre i en vanskelig sosial situasjon, mødre som selv har blitt mishandlet, mødre som blir mishandlet og/ eller mødre med personlighetsforstyrrelse. Erfaringer noen familiekontor har gjort er at når en voldsutøvende far flytter ut, hender det noen ganger at mor starter eller fortsetter å utøve vold mot barna.

Konklusjonen er derfor at en i saker hvor det er kvinnen som er voldsutøver, må en kartlegge grundig både omfang og konsekvenser av volden hennes, enten det gjelder i forhold til barn eller partner.

6. KONTAKT MED OG KARTLEGGING AV DEN VOLDSUTSATTE

Ofte er det den voldsutsatte kvinnen som tar kontakt med familievernkontoret.

Ønske for kontakten er nesten alltid at volden skal stoppe, men kvinnene kan ha svært ulike ønsker i forhold til hvorvidt parforholdet skal fortsette og i hvilken

grad hun ønsker å forlate en voldsutøvende partner. For noen kvinner kan ønske om at forholdet skal fortsette, være uforenelig med åpenhet rundt volden, noe som kan gjøre det svært vanskelig å få tak i hva som egentlig skjer i parforholdet.

Enten kvinnen møter alene eller sammen med partneren sin kan følgende kartleggingsverktøy være nyttig for å få en oversikt over volden og hvor farlig situasjonen er for kvinnen:

ATVs kartleggingspakke for den voldsutsatte vedlegg XII og XIV, EAQ vedlegg II eller IJS vedlegg III.

For hjelp til å vurdere hvor farlig forholdet kvinnen lever i er for henne kan SARA vedlegg VII og IX eller DA vedlegg VII være til hjelp. For kvinner med annen etnisk bakgrunn kan PATRIARK vedlegg X være til hjelp.

Det er alltid nyttig å gi tilbakemelding fra kartleggingen til den voldsutsatte og bruke denne som utgangspunkt for å drøfte med henne både hvilke livssituasjon hun befinner seg i, hva som skal til av endringer for å gjøre hennes og barnas livssituasjon bedre og hvordan ivareta sikkerheten hennes, enten hun velger å bli i parforholdet, hvordan gjøre det mest mulig trygt for henne å forlate parforholdet, eller hvordan ivareta egen sikkerhet etter et evt. brudd.

En kartlegging gir også oss som behandlere informasjon som gir oss et grunnlag til å vurdere hvor farlig dette er for kvinnen og evt. barna og et grunnlag for å vurdere hva vi må gjøre om kvinnen ikke er i stand til å gjøre noe for å ivareta egen og barns sikkerhet.

Videre gir det informasjon om hvordan vi kan legge forholdene til rette og bidra til at hun kan føle seg mest mulig trygg i forhold til kontakten med oss.

Hva finnes av tilbud og rutiner i familievernet for å ivareta den voldsutsatte?

Når det gjelder ivaretagelse av voldsutsatte er det mange kontorer som både har rutiner for hvordan dette skal gjøres og bruker standardiserte kartleggingsverktøy. Noen kontor tilbyr også egne grupper.

- ***Følge voldsutsatte til krisesenteret***
- ***Rutine for å avklare med voldsutsatte at det er trygt å forlate kontoret***
 - ***Avklare om den ene skal gå før den andre***
 - ***Følge evt. en eller begge til buss, bil eller taxi***
 - ***Tilkalle en støtteperson slik at klienten kan føle seg trygg i situasjonen***

- *Når begge er tilstede i samtalen, unngå å spørre kvinnen eller barna om mannens voldsbruk ved ikke erkjent vold .*
- *Hvis partner er truende mot den voldsutsatte i timen, tilkalles politiet.*
- *Bruk av sikkerhetsplaner, bl.a. "Walkers sikkerhetsplan" (vedlegg XV) og "barnevernets protokoll ved familievoldsaker" (vedlegg XXIII).*
 - *For offer*
 - *For paret*
 - *Instruere om hvor de ikke kan krangle (kjøkken, på toppen av trappen)*
- *Når mannen deltar i gruppe, tilbys partneren samtale, samt at det lages avtale om at partneren får informasjon om mannen slutter i gruppen. Se bl.a. eget infoskriv til partner fra familievernkontoret i Haugesund vedlegg XX, og Førde XIX.*

Hva eksisterer av rutiner for behandling i voldssaker i familievernet?

- *Hvis vold oppdages i en påbegynt sak, skal det kobles inn en ekstra terapeut*
- *Muntlig eller skriftlig forpliktelse/avtale om å ikke utøve vold til neste time*
- *Tydighet på at vold er farlig, dødelig og straffbart*
- *Gi redskap for time-out*

- *Informere og snakke om skadevirkninger på barn*
- *Vurdering av meldeplikt til barnevernet*
- *Vurdering av voldsutøver og voldsutsatt i forhold til eksklusjonskriterier for parterapi*
- *Bruk av stabil 3.*
- *Fokus på traumbearbeiding*
- *Separate journaler*
- *Ved parbehandling –mannen og kvinnen individuelle samtaler hos hver sin terapeut i startfasen*
- *Skille mellom voldsproblematikk og parproblematikk - ingen vanlig parterapi før det er trygt*
- *Når det er flere terapeuter som jobber med kvinnen, mannen og barna skal det være klar avtale om at terapeutene skal kunne samarbeide og at taushetsplikten ikke skal være til hinder for at terapeutene skal kunne snakke fritt sammen om hva som skjer i timene, om telefonhenvendelser og lignende.*

Rutiner ved drop-out

- *Vurdere å melde fra til barnevernet*
- *I saker hvor kontakt med barnevernet etablert- melde fra til barnevernet*
- *Drøfte med kollegagruppen hvilke tiltak som skal iverksettes:*
 - *Er det andre faginstanser inne i bildet?*
 - *Skal det meldes fra til barnevernet?*
- *Ringe den som har vært utsatt for vold*

7.SIKKERHETSPLANLEGGING

En sikkerhetsplan er en detaljert gjennomgang av hvordan den voldsutsatte kan takle om det oppstår ny vold eller dersom det oppstår stor fare for ny vold. Også i forhold til den som utøver vold kan det være viktig å se på hvordan han kan bidra til å stoppe volden og ivareta andres sikkerhet, f.eks ved bruk av time-out.

Ulike situasjoner og ulike betingelser for den voldsutsatte krever ulike planer, f. eks er det forskjell på hvilke plan en kvinne som fortsatt bor med partneren sin trenger og en som er i ferd med å flytte ut eller har flyttet ut. Ofte kan det være nyttig å gjennomgå ulike scenarioer med den enkelte.

I Bulleteng nr 2 fra prosjektet "Barn som lever med vold i familien" : Sikkerhet, er dette temaet grundig behandlet.

Hvordan ivareta sikkerheten når den som utsettes for vold bor sammen med voldsutøver?

Mange, selv om de utsettes for ulike typer vold, ønsker i første omgang ikke å gå fra voldsutøver, selv om vi kanskje tenker at dette er eneste måten å få volden til å stoppe. Det er derfor viktig å gå gjennom så detaljert som mulig hvordan den voldsutsatte best kan beskytte seg mot nye voldsepisoder eller så raskt som mulig komme seg ut av situasjonen. Vedlegg XV er Walkers sikkerhetsplan som bla.

vektlegger å tegne kart over huset og lage en detaljert fluktrute om det oppstår en ny voldsepisode. Vedlegg XVI er sikkerhetsplan fra Familiekontoret i Vest-Agder.

Det er viktig at en sikkerhetsplan tar utgangspunkt i det enkelte par eller families situasjon, ofte vil det være klare risikosituasjoner som gjelder for dette paret spesielt og en plan bør derfor identifisere slike situasjoner og ta hensyn til både hvordan unngå slike situasjoner og hva som kan gjøre om disse situasjonene oppstår.

Ofte vil det å gjennomgå en detaljert sikkerhetsplan bidra til at den voldsutsatte begynner å reflektere mer over alvoret i den situasjonen som hun eller han lever i.

Om en søker på nettet etter sikkerhetsplaner og vold, vil en i forhold til partnervold få mange treff med konkrete sjekklister på engelsk, men ingen på norsk. Dette viser nok at vi ikke har samme tradisjon for å tenke sikkerhet for voldsutsatte i Norge som i de engelsktalende landene.

Dette er "American Bar Assosiation" råd til hvordan voldsutsatte kan ivareta sin egen sikkerhet:

Hvordan beskytte deg selv hjemme:

- **Finn ut hvordan du kan få hjelp, lær deg utenat eller lagre på telefonen din nummer til politi, krisesenter eller andre som kan hjelpe deg.**

- **Sørg for at du har telefon tilgjengelig på et rom som du kan låse deg inne eller sørg for at du hele tiden har mobiltelefonen med deg.**
- **Pakk en bag med viktige ting om du trenger å forlate hjemmet fort og gjem den på et trygt sted eller hos noen du stoler på.**
- **Sørg for å ha tilgjengelig kontanter, bilnøkler og viktige papirer og medisiner.**

Om du er hjemme og blir truet eller angrepet:

- **Unngå rom som kjøkken og bad, eller små rom hvor du ikke kan komme deg ut fra.**
- **Gå til et rom med dør eller vindu hvor du kan komme deg ut.**
- **Gå til et rom hvor du har tilgang på telefon, lås døren og:**
 - **Ring politi**
- **Tenk hvem du har å rømme til, en nabo, venn, familie**
- **Om politiet kommer, fortell hva som skjedde**
- **Få medisinsk hjelp om du er skadet**
- **Ta bilder av evt. sår, blåmerker, skader**
- **Ta kontakt med krisesenteret**

Hvordan gjøre dine barn tryggere

- **Lær dem å ikke gå mellom når det utøves vold, selv om de ønsker det**

- **Lær dem hvordan komme i sikkerhet gjennom å ringe politiet og gi adressen til der dere bor.**
- **Lær dem hvem de kan ringe til for å få hjelp**
- **Fortell dem at de må holde seg unna kjøkkenet**
- **Avtal med skole og barnehage hvem som kan hente barna og hvordan avklare med deg om de er i tvil.**
- **Forsikre deg om at barna vet hvem de kan fortelle det til om de ser voldsutøver i nærheten av skolen.**
- **Forsikre deg om at skole og barnehage ikke gir adressen eller telefonnummeret ditt til noen.**

Hvordan ivareta sikkerheten når kvinnen ønsker å gå ut av forholdet?

Når kvinner er i ferd med å forlate forholdet - øker dette sannsynligheten for vold og drap. Dette er også en fase hvor mange voldsutsatte kan bli utsatt for overvåking og forfølgning (stalking) og trusler. Det er derfor svært viktig å tenke at prinsippet om sikkerhet må gå foran andre hensyn.

Hvor trygt er det å gå?

Hva som vil skje når den voldsutsatte forlater partneren sin kan være vanskelig å predikere eksakt, men samtidig vet vi noe om faktorer som kan øke

sannsynligheten for at situasjonen kan bli farlig. Både SARA (vedlegg VII og IX) og DAS (vedlegg VII) kan være med på å belyse dette spørsmålet og kan være et utgangspunkt for å drøfte nødvendige sikkerhetstiltak med den voldsutsatte og andre relevante instanser. For kvinner med annen etnisk bakgrunn kan trusselbilde se annerledes ut enn for norske. Mens det for de fleste etnisk norske kvinnene er partner eller ekspartner som utgjør trusselen, kan trusselen for kvinner med annen etnisk bakgrunn komme fra hele eller deler av familien. Det er derfor viktig å få oversikt over dette. PATRIARK (vedlegg X) er et kartleggings skjema som har vært brukt av det svenske politiet i kartlegging av æresrelatert vold.

Jacobson og Gottman (1998) stiller kvinnen noen spørsmål som kan være med på å belyse risiko og sikkerhet:

- 1)-Er du senter i din partners liv? Passer han på hvor tid du kommer og går? Er du den eneste partneren din opplever nærhet til?
- 2)-Har partneren banket deg opp, skadet deg med våpen eller truet med det?
- 3)- Har han truet med å drepe deg?
- 4)-Inkluderer volden, voldtekt eller andre former for seksuelle krenkelser?
- 5) -Har han nylig vært involvert i høy risiko atferd som han tidligere ikke har gjort?
f. eks har han prøvd å bryte seg inn i boligen din eller forbrutt seg mot besøks- og kontaktforbudet?

6) -Har alvorlighetsgraden i volden økt?

7) - Har de verste voldsepisodene vært under påvirkning av stoff, medikamenter eller alkohol?

8)- Har han forfulgt deg (stalking) eller tidligere partnere?

9) -Har han en historie med depresjon og særlig suicidalforsøk?

10)- Er han en Kobra?

Alle disse punktene er forbundet med økt risiko for at det også kan finne sted voldsutøvelse ved et brudd eller etter bruddet.

Gottmans viktigste råd til den voldsutsatt er:

PROSESSEN MED Å FORLATE VOLDSUTØVEREN BØR IKKE SKJE UTEN HJELP FRA ANDRE!

Bruk av andre hjelpeinstanser ved planlegging og gjennomføring av brudd med voldsutøver.

Det er, uansett om den voldsutsatte fortsatt bor med partneren sin eller er i ferd med å forlate denne, viktig at andre i nettverket og hjelpeapparatet vet om situasjonen. Ofte kan både det å involvere instanser som politi se 79 og krisesenter se s 91 være helt nødvendig. For de fleste som lever i et voldelig forhold tar det en tid fra han eller hun bestemmer seg for å forlate partneren til

dette faktisk skjer. Om denne tiden brukes til å planlegge og forberede bruddet, Ressurshåndbok for familievernet. Psykologspesialist Jorunn Helle Bjørgvin Familierådgivningskontor

kan det være viktig bidrag for å kunne ivareta sikkerheten til den voldsutsatte og evt. barn. Å få hjelp fra krisesenteret i dette arbeidet kan være svært nyttig, både fordi krisesenteret har mye kompetanse på å tenke konkrete sikkerhetstiltak og fordi de, for mange kvinner, er det beste og ofte eneste stedet som vil være trygt å søke tilflukt. Selv om den voldsutsatte har familie eller andre i nettverket som han eller hun kan flytte til, kan likevel krisesenteret bidra i forhold til råd og veiledning i denne prosessen.

Sikkerhet versus åpenhet og ærlighet

For de fleste strider det mot egne prinsipper som å "spille med åpne kort" og fortelle partneren at en planlegger å gå ut av forholdet. Her blir det viktig igjen tenke sikkerhet og ivaretagelse av denne, må gå foran prinsippet om åpenhet og ærlighet, og at kvinnen kanskje trenger støtte på dette.

Noen ganger kan det også sette oss som hjelpere i situasjoner som vi opplever som ubehagelige og vanskelige, særlig om vi har, eller i perioder har hatt kontakt med begge partene. I familievernet er det mange voldssaker som starter med andre problemstillinger. Her vil det hjelpe om kontoret har klare rutiner både i forhold til å involvere flere behandlere når det dreier seg om en voldssak – uansett når i forløpet saken blir en voldssak og kunne drøfte dilemmaene med andre kollegaer.

Jacobsen og Gottman (1998) gir følgende råd til kvinner som planlegger å forlate en Kobra:

- 1) Kobraene er vanskelig å forlate – ofte fordi de er svært skremmende og skyr ingen ting for å stoppe deg. Om du skal forlate en kobra- ikke baser deg på hans sympati.**
 - 2) Perioden med fare kan være kortere for en kobra enn for en Pit Bull. Kobraene er ikke på samme måte besatt av kvinnen de er involvert med, men i å få det som de vil, når de vil. De vil derfor sjeldent forfølge kvinner over tid, selv om det også her kan være unntak.**
 - 3) Før du forlater vær obs. på kobraens manipulering.**
- For å forlate en kobra er det derfor viktig å ha en nøye utarbeidet sikkerhetsplan rundt selve det å flytte ut.**

Jacobsen og Gottman (1998) gir følgende råd til kvinner som planlegger å forlate en Pit Bull:

- 1) Pit Bullene er ofte lettere å forlate på kort sikt, men vanskeligere å forlate på lang sikt. Pit Bullene er oftere besatt av partneren sin og vil kunne forfølge**

henne over lang tid. Fordi Pit Bullen er så avhengig av partneren sin, kan han oppleve det å bli forlatt som utålelig.

- 2) Første fase av bruddet kan derfor ofte være relativt lettere.
- 3) Den farligste perioden med en Pit Bull, kan derfor være i lang tid etter at han er forlatt.

Hvordan ivareta sikkerheten når voldsutøver ikke lenger bor sammen med familien?

Dette er også hentet fra "American Bar Assosiation" råd til hvordan voldsutsatte kan ivareta sin egen sikkerhet:

Hvordan beskytte deg om du ikke lenger bor sammen med voldsutøver:

- Skift lås på døren(e).
- Planlegg en fluktrute ut av hjemmet ditt og lær barna dine den
- Tenk hvor du vil dra om du trenger å rømme
- Be naboen om å ringe politiet om de ser voldsutøveren nær hjemmet ditt, eller avtal et signal med dem om du er i fare og trenger at de ringer politiet.

- **Bruk en telefonsvarer så du kan screene telefonene.**

Hvordan beskytte deg selv utenfor hjemmet

- **Endre på reiseruten din**
- **Prøv å få skyss med ulike mennesker**
- **Handle på forskjellige steder**
- **Avslutt enhver felleskonto eller kredittkort og åpne ny konto i en annen bank**
- **Ha papirer på besøks- og kontaktforbudet samt nødnummer med deg hele tiden.**
- **Ha mobiltelefonen med deg hele tiden og lagre nødnummer på denne.**

Hvordan beskytte deg på arbeid

- **Ha en kopi av besøksforbudet på arbeid**
- **Gi et bilde av voldsutøveren til sikkerhetspersonale og kollegaer på jobb.**
- **Ikke gå alene til lunsj**
- **Be en sikkerhetsvakt å følge deg til bilen eller bussen**
- **Om voldsutøveren ringer deg på arbeid, ta vare på talebeskjeder, tekstmeldinger eller e-post**
- **Få hjelp fra politi eller rettsvesen for beskyttelse**

Hvordan politi og rettsvesen kan hjelpe med beskyttelse er beskrevet på side 80.

I politidirektoratets håndbok: Politiets behandling av familievoldssaker pkt. 6.4.8. er følgende praktiske forslag til egentiltak:

Den som er truet bør gis anbefalinger når det gjelder sikring av egne rutiner. Dette kan innebære større eller mindre omlegginger av vedkommendes dagligliv. I tillegg til at offeret må utvise forsiktighet, og være oppmerksom på uregelmessigheter i det daglige, kan aktuelle tiltak gå ut på følgende:

- Omlegging av tidsskjema og valg av alternative ruter til arbeidsplass, butikker, skole etc., eller andre forhold som kan være kjent av den eller de som truer.
- Gjøre avtale med betroede naboer om å være oppmerksom på uregelmessigheter og rapportering av uregelmessigheter ved boligen og i nabolaget i samarbeid med politiet. Tilsvarende avtaler kan gjøres med arbeidsgiver og arbeidskolleger.
- Skifte av navn som alternativ til identitetsbytte. Navnebytte kombinert med f.eks. adressesperre vil kunne gjøre oppsporing vanskeligere og dermed redusere risikoen for trusler. Nytteten av tiltaket er avhengig av om tiltalte og den som er truet bor i samme lokalmiljø eller på et lite og oversiktlig sted.
- Opprettelse av postboksadresse.
- Endring av bank-/kontonummer.
- Endring av telefonnummer eller oppsigelse av telefon/mobiltelefon.

- Hemmelig telefonnummer.
- Omregistrering av kjøretøy, båt etc.
- Salg av for eksempel bil og fast eiendom i forbindelse med flytting, evt. midlertidig overføring av hjemmel til eiendommer.
- Sørge for låste bildører under kjøring.

Dette kan du også lese i håndboka "Politiets behandling av familievoldssaker".

8. KLIENTER FRA ETNISKE MINORITETER

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress har i 2008 laget en egen veileder for "Arbeid med voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn".

ATV har laget en fagrapport- "Familievold og etnisitet" som kan lastes ned på deres hjemmesider.

9. BARN SOM LEVER MED VOLD I FAMILIEN

Også når det gjelder barn i familier med vold er det stor variasjon i hvordan de ulike kontorene ivaretar barneperspektivet og hva som tilbys barn.

Ressurshåndbok for familievern. Psykologspesialist Jorunn Helle
Bjørgvin Familierådgivningskontor

Mens noen kontor etter hvert driver med grupper og mer spesialisert traumearbeid, snakker andre kontorer aldri med barn og har ikke noen systematisk måte å nærme seg barneperspektivet. I forhold til barn som lever med vold i familien, kan det være hensiktsmessig å tenke at vi beveger oss i et kontinuum fra å identifisere om det er noen "sårede" og yte "førstehjelp" til dem over mot spesialisert behandling som trenger spesialistkompetanse og samarbeid med spesialisthelsetjenesten.

Hva trenger barn som lever med vold i familien?

Øyvind Aschjem og Wenche Tobiassen Sanna ved ATV i Telemark har oppsummert voldsutsatte barns behov slik (Aschjem & Sanna 2006):

- De trenger at tausheten om volden blir brutt
- De trenger å vite at de er trygge når tausheten brytes
- De trenger å få en bekreftelse på at de erfaringer de har er gyldige gjennom andres anerkjennelse
- De trenger å vite at det som skjedde ikke var deres feil
- De trenger å få mulighet til å gå igjennom de traumatiske hendelsene i omsorgsfulle omgivelser
- De trenger å få nye mestringsalternativer

- **De trenger å lære å erfare at vold ikke er akseptabelt**
- **De trenger å lære at det finnes alternativer til vold**
- **De trenger å lære om likeverd mellom kvinner og menn**
- **De trenger å se at de ikke er alene om å ha opplevd vold**

Bulleteng og veiledere gitt ut i regi av prosjektet "Barn som lever med vold i familien".

I regi av prosjektet barn som lever med vold i familien, er det utgitt en rekke gode bulletenger og veiledere som kan lastes ned fra nettet både fra hjemmesidene til ATV, SfK og bufetat. Disse belyser en rekke sider ved barns situasjon og hvordan vi i familievernet kan møte deres situasjon.

Disse er:

Bulleteng nr. 1 –Nyhetsbrev til fagpersoner som møter barn som lever med vold i familien. høsten 2004

Bulleteng 2: Sikkerhet En nødvendig hjelpestrategi som ramme rundt alt endringsarbeid for barn som er utsatt for vold i familien.

Bulleteng nr. 3: Det er ikke din skyld – Samtalegrupper for barn som lever eller har levd med vold i familien.

Bulleteng nr 4. Vold som angrep på omsorgen: Voldsutsatte kvinners omsorg for barn

Bulleteng nr. 5: Voldsutøvende fedre og omsorg

Håndtering av barnefordelingssaker der det er påstander om vold

Små vitner til vold – Informasjonshefte om barn som lever med vold i familien

I regi av prosjektet "Barn som lever med vold i familien" har ATV og SfK også laget en omfattende kartleggingspakke som spenner fra hvordan snakke systematisk med foreldrene om hva barnet opplever til mer spesialisert og fokusert kartlegging i forhold til det enkelte barn.

Hva eksisterer av rutiner og tilbud i forhold til barn i familievernet?

I forhold til barn kan de rutinene som pr i dag finnes grovt deles inn i rutiner i forhold til meldeplikt og samarbeid med barnevernet og rutiner i forhold til kartlegging og behandling av barn.

- *Rutiner i forhold til vurdering av meldeplikt, drøfting av saker med barnevernet og melding til barnevernet.*
- *Informasjon til foreldre om barns situasjon og motivering til at også barna skal få noen å snakke om.*
- *Skriftlig samtykke fra foreldrene for å kunne snakke med barna (Vedlegg XXV og XXVI)*
- *Tilbud om samtale med barna for å kartlegge deres situasjon*
 - *Fokus på forutsigbare rammer i samtalen*
 - *Normalisering av barns reaksjoner*
 - *Trygg forelder tilstede i samtalen*
 - *Om barnet viser tegn til traumer tilbys videre behandling og/eller henvisning/ samarbeid med BUP.*
- *Tilbud om individual eller gruppebehandling*

Når tid skal barn involveres og på hvilken måte?

Bestillingen og inngangsbilletten til familievernet kan variere veldig og virker inn på hvor lett/vanskelig det er å raskt få en oversikt over om det er barn i familien og

på hvilken måte de berøres av volden. De aller fleste foreldre er opptatt av sine barn og ønsker at de skal ha det bra. Mange vil likevel, av ulike grunner, ikke ha oversikt over barnets situasjon og undervurdere/underrapportere konsekvensene volden har for barna. Det er derfor viktig å ikke "gi seg" om foreldre i første omgang sier at barna ikke vet, eller ikke er berørt på noen måte, men systematisk spørre om f. eks hvor barnet var og hvordan det reagerte før, under og etter en voldsepisode.

Kartlegging av barns situasjon bør skje parallelt eller i forlengelse av kartlegging av de voksnes situasjon. Til dette kan "Barnevernets protokoll ved familievold" (oversatt til norsk av ATV vedlegg XXIII) være et nyttig redskap og "Vurderingssamtale med mor" (vedlegg XIII). Også i ATVs kartleggingspakke for voldsutøvere er kartlegging av hvordan barn berøres av volden integrert.

I arbeid med vold i nære relasjoner og hvordan barn kan hjelpes på best mulig, og sikrest mulig måte, er det en rekke dilemmaer. Det kan være mange grøfter å gå i, samtidig som kanskje den aller største faren er at vi ikke foretar oss noe i det hele tatt.

I forhold til vurdering og kartlegging av barns situasjon er det viktig å **alltid begynne med den eller de voksne.** Før en snakker med barnet må en være sikker på at ikke barnet utsettes for økte trusler eller fare for ny vold gjennom å ha kontakt med oss.

Om ikke det er noen voksne som kan ivareta barnet og barnets sikkerhet, skal barnevernet involveres.

Familiekontoret i Fana har følgende spørsmål som skal stilles etter 3. samtale med de voksne:

- *Hva er det som gjør at denne saken ikke er meldt til barnevernet?*
- *Hvorfor trenger ikke disse barna noen å snakke med?*

Når det gjelder barnevernets rolle blir dette beskrevet grundigere på s.83 og under pkt. "stabil 3" s. 39.

Før en snakker med barnet

Vedlegg XIII er skjemaet "Vurderingssamtale med mor" som er et kartleggingsskjema utviklet av ATV for førstegangssamtale med mor (trygg forelder) til et barn de vurderer å jobbe klinisk med. Det er også viktig at begge foreldre som har foreldreansvar har gitt sitt samtykke og at barnet blir informert om dette i første samtale. Familiekontoret i Stavanger har utarbeidet et skriftlig skjema for samtykke, både på norsk og engelsk (vedlegg XXV og XXVI).

Ressurshåndbok for familievernet. Psykologspesialist Jorunn Helle
Bjørgvin Familierådgivningskontor

Hvordan hjelpe barn i en akutfase?

Prosjektet "barn som lever med vold i familien" har utviklet en omfattende kartleggingspakke til bruk i ulike deler av prosessen. Vedlegg XXIV er *"Evalueringssamtale med barn i alderen 7-18 år om vold mellom foreldrene"*. Grunnlaget for at denne samtalen skal finne sted er at barnets sikkerhet er vurdert – og at det ikke er fare for at samtalen med barnet fører til ny vold. Det er ikke nødvendig å følge skjemaet slavisk, men skjemaet kan være nyttig når man forbereder seg til samtalen med barnet og ha som et "bakteppe" gjennom samtalen.

I første fase har barnet også behov for informasjon om

- hva familievernkontoret er og hvorfor foreldrene har kontakt med oss
- Hvordan de kan ivareta egen sikkerhet
- Hvor de kan henvende seg for hjelp
- At volden ikke er akseptabel og at de ikke skal være nødt for å ha det slik

Det er i denne fasen ikke snakk om å åpne opp for omfattende behandling, men det kan være nyttig å gi barn som er plaget av påtrengende minner noen "førstehjelpsteknikker" som "håndtering av påtrengende minner". Dette er beskrevet på Senter for Krisepsykologis hjemmesider.

Ulike behandlingstilbud til barn

Hva eksisterer av behandlingstilbud til barn som lever med vold i familien eller har opplevd vold, i familievernnet i dag?

Ved flere familievernkontor har det siste årene skjedd omfattende utviklingsarbeid i forhold til å gi barn et tilbud. De fleste av disse kontorene har deltatt i ATV og SFKs prosjekt "Barn som lever med vold i familien". De fleste kontorene som har deltatt i prosjektet arbeider på en eller annen måte med barn.

-Ved familiekontoret i Vest- Agder er det utviklet gruppebehandlingstilbud etter "flerfamiliekonseptet" inspirert av Eia Aasen ved Marlborough-klinikken i London. I den opprinnelige modellen fra London deltar hele familien sammen med andre familier i gruppetilbud, dvs, både voldsutøver, den voksne som har vært utsatt for vold og barna. Familiekontoret ved Vest-Agder har prøvd ut en modell hvor voldsutøveren ikke deltar. Dette kan leses mer om i Fokus på familien, nr 4, 2007.

Familievernkontoret i Stavanger har gitt tilbud om individual, søskengrupper og gruppebehandling for barn. Gruppebehandlingen har gått over 10 ganger og har parallelt med barnegruppen hatt mødregruppe. Familiekontoret i Stavanger bygger sin behandlingsmodell på Peled og Davis (1995) og på Roseby et.al.(2005) Denne kan leses om i bøkene:

 Roseby et al, (2005) A safe place to grow. A Group Treatment Manual for Children in Conflicted, Violent and Separating Homes.

 : *Peled,E.& Davies, D.(1995): Groupwork with children and battered women. A practitioner manual. Sage Publications.*

Familievernkontoret i Stavangers arbeid med barn er også beskrevet i Fokus på familien nr 4, 2007.

Familievernkontoret i Sør-Trøndelag har siden 2002 arbeidet med å utvikle tilbud til barn som er vitne til vold i familien. I 2007 utga de en behandlingsmanual "Barn som vitne til vold i familien". Denne manualen ble sendt ut til samtlige familievernkontor i september 2007.

Kirkens familierådgivning på Otta har arbeidet med et prosjekt "Barns stemme når voksne er i konflikt". Dette har de beskrevet i en artikkel i Fokus på familien nr 1, 2007.

Juridiske aspekter i møte med og arbeid med barn

Å arbeide med barn som lever med vold i familien innebærer å måtte forholde seg til en rekke juridiske aspekter og utfordringer, som samtykke til behandling, innsynsrett i journalen og vitne i retten. I Fokus på familien 4, 2007 drøfter Anne

Ressurshåndbok for familievernet. Psykologspesialist Jorunn Helle
Bjørgvin Familierådgivningskontor

Solberg og Elise Bøgh Søreide ved Familievernkontoret i Stavanger i sin artikkel "Dilemmaer og utfordringer i arbeid med barn som har opplevd vold i familien", bl.a problemstillingene: "samtykke fra voldsutøver", "innsynsrett i journal", terapi/behandling, eller her og nå-/kriseintervensjon". Retten til å få hjelp-mangel på hjelptilbud", "å vitne i retten" og ulike problemstillinger knyttet til samvær, samt "barnets stemme".

Psykolog Marte Førland ved ATV har gjennomgått lovverket og laget et informasjonsskriv: "Samtykke, informasjon og innsynsrett ved behandling av barn". Hele skrevet finnes som vedlegg XXVII.

Hovedkonklusjoner for juridiske aspekter ved arbeid med barn er:

Foreldre med foreldreansvar skal samtykke til behandling for barn under 16 år.

- **Generelt har foreldre med foreldreansvar rett til informasjon og rett til innsyn i journal når barnet er under 16 år.**
- **Når barnet er mellom 12 og 16 år kan enkelte opplysninger holdes tilbake etter vurdering.**
- **Når barnet er mellom 16 og 18 år skal bare opplysninger som er nødvendig for utøvelse av foreldreansvar gis.**

Merk! Unntak fra informasjon og innsynsrett i journal kan gjøres hvis det er påtrengende nødvendig for å hindre fare for liv, eller alvorlige helseskade for barnet selv eller klart utilrådelig av hensyn til personer som står barnet nært.

Dersom en eller begge foreldre nekter barnet behandling finnes følgende muligheter til likevel få gjennomført behandlingen:

- **Den foreldereren som ønsker behandling for barnet kan kreve å få foreldreansvaret alene.**
- **Saken kan meldes til barneverntjenesten som kan vurdere**
 - **Å pålegge foreldrene å bringe barnet til undersøkelse**
 - **Å fremme sak for Fylkesnemda.**

9. SAMARBEID

Arbeid med voldssaker fordrer samarbeid både innad på det enkelte familiekontor og utad i forhold til andre samarbeidspartnere. Når det gjelder samarbeid omkring tilrettelegging av behandling for de ulike familiemedlemmene, kan det være store lokale variasjoner i forhold til hva det enkelte familiekontor har tilgjengelig og hva de selv må tilby. Et eksempel på dette er behandlingstilbud for voldsutøvere.

Når det gjelder sikkerhetsaspektet i arbeid med voldssaker, er dette noe som ingen kan ivareta alene. Her er særlig barnevern, politi og krisesenter viktige allierte. Mange familievernkontor har de siste årene arbeidet med å etablere og utvikle samarbeid med særlig disse. I Fokus på Familien 2006 nr 4 har Steinkopf, Leite, Spikkeland, Karlsen og Lunde beskrevet et samarbeidsprosjekt mellom politi, barnevern og familiekontor.

Hva eksisterer av interne rutiner for samarbeid

- *Drøfting av voldssaker på teammøter*
- *Mulighet for å samle teamet til drøfting utenom fast teammøtetid ved behov*
- *På familievernkontoret i Tromsø blir familievoldssaker drøftes på ukentlige loggmøte (1/2 time) På møtet deltar kontaktpersonene fra prosjektet (barn som lever med vold i familien) og de terapeutene som har pågående arbeid med familievold, samt leder. På møtet er det en kort drøfting av både hvilke intervensjoner som skal gjøres, samt intervensjoner som er gjort og utfallet av disse. Beslutningene og intervensjonene loggføres i egen bok. Hensikten med loggboken er å fange opp drop-out og fokusere på intervensjonene og at disse blir fulgt opp.*

Hva eksisterer av rutiner for samarbeid med andre

- *Bekymringsmelding til barnevernet*
- *Samarbeidsmøter med barnevernet*

- *Faste møter med fagteam i bufetat*
- *Kontakter politiet når noen er utsatt for vold*
- *Krisesenteret kommer på familievernkontoret og informerer klienten om tilbudet sitt.*
- *Åpent forum i Molde (vedlegg XXVIII)*
- *Mulighet for å mekle i politiets lokaler.*
- *Deltagelse i konsultasjonsteam*

Politiet

Hva politiet kan bidra med?

Politiets hovedoppgaver i forhold til vold i nære relasjoner er etterforskning og sikkerhet.

Familievold har de siste årene vært et viktig satsningsområde for politiet. På nettsiden www.politi.no finnes mye relevant informasjon. Bland annet kan Politidirektoratets håndbok: "Politiets behandling av familievoldssaker" lastes ned der.

Politiet har opprettet *familievoldskoordinatorer* i alle politidistrikter, og det finnes *familievoldskontaktpersoner* ved alle enhetene. Om en ønsker å drøfte en sak og

finne ut hva politiet kan bidra med og på hvilken måte, kan en enten kontakte koordinator eller kontaktperson. Familievoldskoordinatorene vil også ha oversikt over alle de lokale kontaktpersonene.

Når det gjelder etablering av kontakt mellom politi og klienten som er utsatt for vold, fordrer dette at behandleren kanskje er mer aktiv og tar mer ansvar enn det vi ellers i familievernet er vant med å gjøre. Dette kan innebære å i samarbeid med klienten ringe politiet for å etablere kontakt, og/eller følge klienten til politiet for å anmelde volden, få informasjon eller drøfte ulike sikkerhetstiltak.

Noen ganger kan det også innebære at vi uten klientens samtykke og/eller viten må bruke avvergeplikten vår, se s.96.

Politiet kan i forhold til den voldsutsatte bidra med følgende tiltak:

Mobil voldsalarm

For å søke om voldsalarm må det ikke foreligge en anmeldelse. Den trusselutsatte eller personer på vegne av denne fyller ut en søknad og politiet foretar, gjerne i samarbeid med andre etater, en totalvurdering av trusselbilde. Tildelingen skjer for 3 mnd om gangen.

Når alarmen utløses skal politiet kunne identifisere hvor den befinner seg, og rykke ut på kort varsel. Det er kun politiet som kan slå av telefonen etter at den er blitt aktivert.

Terskelen for voldsalarm skal være lav, trusler om vold skal være tilstrekkelig for å kunne få voldsalarm. Om politiet vurderer forholdene alvorlig nok, må de vurdere å ta ut offentlig påtale.

Besøksforbud

Et besøksforbud innebærer at voldsutøver ikke på noen måte har lov til å oppsøke eller kontakte den eller de besøksforbudet gjelder. Besøksforbudet skal innen en viss tid stadfestes av tingretten. Etter at besøksforbudet er forkynt voldsutøver, vil et hvert forsøk på kontakt være straffbart.

Besøksforbudet er ment å skulle beskytte offer og grensesette voldsutøver. Det er ikke nødvendig at det foreligger anmeldelse, men for at politiet skal kunne utferdige besøksforbud, må de selvfølgelig ha nødvendig informasjon. Denne informasjonen kan i neste omgang medføre at politiet vurderer forholdene så alvorlige at politiet tar ut offentlig påtale.

Identitetsbytte

Fiktiv identitet innebærer at en persons reelle identitet fjernes i

Folkeregisteret, og erstattes med fingerte personopplysninger, fødselsnummer og navn. Søknad om endring av identitet fremmes i samråd med det lokale

politidistrikt og avgjøres av Politidirektoratet som skal bistå personen som innvilges fiktiv identitet med problemer som oppstår i forbindelse med identitetsskifte.

Politiet kan også bidra i forhold til vakthold, f. eks patruljering ved bopel, arbeidsplass, ledsagelse til rettssal og lignende eller i forhold til relokalisering, dvs for kortere eller lengre periode å flytte på hemmelig adresse.

Det er viktig å huske på at i voldssaker har politiet både tilgang på informasjon (eks. tidligere straffedømt) og virkemidler, som vi ikke har i familievernet.

Andre sikkerhetstiltak som kan være nyttig å kjenne til er hemmelig/sperring av adresse.

Hemmelig adresse

Den voldsutsatte kan søke Folkeregisteret om å få adressen sperret. Behovet for sperret adresse må dokumenteres, f. eks ved politianmeldelse, legeerklæring eller annen relevant uttalelse. Vedtaket om sperret adresse er tidsbegrenset, opptil et år om gangen.

Det finnes to grader av adressesperre:

Kode 7, fortrolig adresse: Innebærer at adressen sperres for privatpersoner, mens offentlige instanser har tilgang.

Kode 6, strengt fortrolig adresse: Den reelle adressen vil kun finnes i folkeregistersystemet i skatteetaten. Det er skattedirektoratet som innvilger strengt fortrolig adresse.

Dette kan du også lese i håndboka "Politiets behandling av familievoldssaker".

Barnevern

Når barn lever med vold i familien kan barnevernet ofte være en viktig og helt nødvendig samarbeidspartner.

Barnevernets oppgave og mandat

Barneverntjenestens hovedoppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Barneverntjenesten har derfor et sentralt ansvar for barn som utsettes for vold i familien. (Veileder, juni 2005)

Barneverntjenesten har rett og plikt til å undersøke barnets omsorgssituasjon når det er rimelig grunn til å anta at det er forhold som gir grunnlag for tiltak etter barnevernloven.

Her anbefales det å lese den overfornevnte veileder: "Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien".

I veilederen heter det også: " I saker der barn utsettes for vold i familien, kan det være et stort behov for samarbeid mellom ulike instanser og tjenester, blant annet for å koordinere og samordne oppgavene. Dersom barneverntjenesten er involvert i saken, vil barneverntjenestens tilgang til opplysninger og myndighet til å iverksette tiltak ofte tilsi at det er naturlig at barneverntjenesten har en slik samordnende funksjon".

Barnevernets rolle ved samvær

En problemstilling som ofte dukker opp i familievernet er at den forelderen som barnet bor fast med, er bekymret for hvordan barnet har det på samvær med den andre forelderen. Ofte har både foreldre og behandlere i familievernet opplevd at barnevernet har avvist å forholde seg til saken fordi det er en sak etter "barneloven". I 2006 kom imidlertid Veileder Q 1121B: "Veileder om barnevernet rolle ved mistanke om overgrep under samvær".

Veileder Q 1121 B slår fast følgende:

- **Barnevernets virkeområde er barn omsorgssituasjon, og det er viktig at denne ikke defineres for snevert, slik at man utelukkende ser på situasjonen der barnet formelt sett har sitt faste bosted.**
- **Når foreldrene bor hver for seg og det er mistanke om omsorgssvikt eller overgrep i samværssituasjon, kan barneverntjenesten undersøke omsorgssituasjonen hos begge foreldrene.**
- **Barnevernet kan anmelde mistanke til politiet, eller kontakte politiet og ber om vurdering av om det bør igangsettes etterforskning.**
- **Barnevernet kan ikke gripe direkte inn samværsordningen mellom foreldrene, men kan råde til å ta sivilrettslige skritt.**
- **En barnevernsundersøkelse vil kunne være en støtte for den bekymrede forelder og et bidrag til å kunne dokumentere saken.**
- **Dersom bostedforelderen ikke setter i verk tiltak for å beskytte barnet, kan dette foranlede vurderinger av om vilkårene for å overta omsorgen for barnet er oppfylt.**

Opplysningsplikt

Opplysningsplikte innebærer både en plikt til å melde fra og gi opplysninger på eget initiativ, og til å gi opplysninger ved pålegg fra barneverntjenesten.

I lov av 19. juni Nr 62 av 1997 om familievernkontorene heter det:

§ 10. Opplysningsplikt til barneverntjenesten

Fagpersonell ved familievernkontor skal i sitt arbeid være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side.

Uten hinder av taushetsplikt skal fagpersonell ved familievernkontor av eget tiltak gi opplysninger til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. lov om barneverntjenester § 4-10, § 4-11, § 4-12, eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker, jf. samme lov § 4-24. Også etter pålegg fra de organer som er ansvarlige for gjennomføringen av lov om barneverntjenester, plikter fagpersonellet ved familievernkontor å gi slike opplysninger.

Hvordan kan barnevernet brukes?

Ofte vil det være hensiktsmessig å drøfte en sak med barnevernet, enten fordi en lurer på om den kommer inn under meldeplikten, eller for å drøfte på hvilken måte saken skal meldes.

Ressurshåndbok for familievernet. Psykologspesialist Jorunn Helle
Bjørgvin Familierådgivningskontor

Saken kan drøftes og avklares anonymt. På dagtid er det det lokale barnevernkontoret som skal brukes, på kveldstid og helg kan barnevernsvakten brukes.

Barnevernet kan også være viktig som stabil 3. se side 39.

Skal foreldre orienteres om at det går bekymringsmelding til barnevernet?

Noen ganger kan det være naturlig å ta kontakt med barneverntjenesten i samarbeid med foreldre eller at foreldre er orientert om at melding blir sent. Andre ganger kan det være et viktig poeng at foreldre ikke er varslet om en eventuell bekymringsmelding slik at barnevernet , ofte i samråd med politiet kan avgjøre når og på hvilken måte foreldrene skal varsles om meldingen. Etter pasientrettighetsloven er hovedregelen at det skal gis informasjon om at opplysninger er gitt til barnevernet. Bare i situasjoner der det å gi opplysninger kan være til direkte skade for barnet, kan man unnlate å informere de som har foreldreansvar. (Veileder, juni 2005).

Ofte vil det være viktig å drøfte med barneverntjenesten, på hvilken måte foreldrene skal informeres, og hvem som skal gjøre det.

Konsultasjonsteam

Om en har behov for å drøfte en sak kan en henvende seg til nærmeste konsultasjonsteam. Konsultasjonsteamet er et tverretatlig team som skal gi råd/veiledning i saker hvor det er mistanke om at barn kan være utsatt for

- vold eller vitne til vold i hjemmet
- seksuelle overgrep
- kjønnslemlestelse
- tvangsgiftemål

Her kan alle som er bekymret for at barn/unge kan være utsatt for overgrep henvende seg for å kunne møte i teamet og legge saken frem for anonym drøfting.

På landsbasis er både utbygging, organisering og eierskap noe forskjellig. Det innebærer at det både kan være drevet i regi av det kommunale barnevernet og i regi av bufetat. Vedlegg XXIX er en oversikt over hvordan organiseringen i region Vest ser ut pr. 08.04.08, men disse kan være under endring. For å ta rede på hvilket konsultasjonsteam som er det nærmeste for kontoret anbefales derfor å ta kontakt med enten regionens RVTS eller NKVTS, se liste over nettadresser.

Fordelen med å kunne drøfte en sak i konsultasjonsteamet er at en der får mulighet til en bred drøfting med representanter for ulike instanser.

Sammensetningen kan være noe forskjellig, i Bergen kommune er konsultasjonsteamene sammensatt av disse:

- **Barne og ungdomspsykiatrisk poliklinikk**
- **Helsestasjon/skolehelsetjenste**
- **Barnevernvakten**
- **Barneverntjenesten**
- **Pedagogisk/psykologisk tjeneste**

Politiet deltar i drøftingene når det er aktuelt med anmeldelse og barneverntjenesten koordinerer arbeidet i teamene.

Barnehuset

Barnehuset er et tverretattlig mottak for barn og voksne psykisk utviklingshemmede som har vært utsatt for seksuelle overgrep, vold eller vært vitne til vold i nære relasjoner. I Bergen og på Hamar er det etablert Barnehus og det er vedtatt at det også skal åpnes hus i Tromsø, Trondheim og Kristiansand, slik at tjenesten blir landsdekkende.

Målsettingen er å øke rettsikkerheten og bedre ivaretagelse for barn og deres pårørende i forbindelse med dommeravhør, politietterforskning og eller barnevernundersøkelse.

Barnehuset er et eget hus hvor alle involverte etater jobber under samme tak for å sikre at barnet får helhetlig, raskt og koordinert oppfølging. Dette innebærer at medisinske undersøkelser, dommeravhør og terapi, rådgivning og lignende, skjer under samme tak.

En sak kan ha ulik inngang, men ofte vil den komme til barnehuset når f. eks barnevernet har bestemt seg for å melde saken til politiet. Alle barn med deres familie får en kontaktperson som har i oppgave å koordinere tiltakene og hjelpeinstansene rundt familien. Straks en sak kommer til Barnehuset, kalles alle involverte samarbeidspartnere inn til møte- *samråd*. Her blir blant annet hvordan gå inn i saken på en best mulig måte drøftet slik at sikkerhet osv. blir ivaretatt.

Også familievernnet kan henvende seg direkte til barnehuset, og i saker hvor familievernnet er involvert kan det også være naturlig å delta i samrådet.

Krisesenteret

I hvilken grad det foreligger samarbeid mellom familievern og krisesenter er det stor variasjon. På landsbasis finnes det om lag 50 krisesenter.

Krisesentersekretariatet utviklet i 2004 en "Minimumsstandard for medlemsentrenes innhold og hjelpetilbud" og det jobbes også for utvikling av en europeisk standard.

Krisesenterets opplevelse av familierådgivningskontorene i forhold til deres kvinner er ofte at familievernet er:

- **Lite tilgjengelig**
- **Avslutter kontakten med kvinnene for tidlig**
- **Har ulik praksis når det gjelder å tilby separat mekling**
- **Driver ofte parterapi hvor volden ikke blir avdekket**

Skal familievernet utvikle gode tilbud både innenfor mekling og rådgivning i saker med vold kan samarbeid med det lokale krisesenteret være av stor verdi.

Krisesenteret er bl.a. en instans som har spisskompetanse på å tenke sikkerhet.

Hva kan krisesenteret bidra med?

I forhold til kvinnen:

- **Krisesenteret er et lavterskeltilbud som tar imot kvinner som opplever både psykisk og fysisk vold. Krisesenteret overprøver ikke kvinnen, om hun føler seg truet og er redd, er det kriterium for å kunne få hjelp.**
- **Kvinnen må selv ønske og be om et tilbud, det er ikke fastlege eller andre som kan "legge kvinnen inn".**
- **Det er ikke nødvendig å bo på Krisesenteret for å få råd og støtte fra Krisesenteret.**
- **Kvinner som tar kontakt med Krisesenteret kan raskt få en avtale hvor en representant fra Krisesenteret møter henne og snakker med henne om hennes situasjon og hva hun trenger akkurat nå.**
- **Krisesenteret setter kvinnens sikkerhet høyt og kan være med å gi råd om hvordan en kvinne på en tryggest mulig måte kan komme seg ut av et voldelig forhold.**
- **Krisesenteret kan ta imot kvinnen hele døgnet. Dette innebærer at kvinnen kan komme som hun er. Krisesenteret kartlegger sikkerheten og bidrar i samarbeid med politiet til at kvinnen kan få hjelp til å hente ut tingene sine og/eller få barn i sikkerhet.**
- **På krisesenteret får alle kvinner en egen kontaktperson som sammen med kvinnen kartlegger sikkerhet, nettverk og setter opp en plan for**

hva hun videre ønsker. Dette vil være en plan som inneholder mål og delmål.

- **Krisesenteret følger opp og hjelper med å formidle kontakt med de ulike hjelpeinstansene, som advokathjelp, sosialkontor, barnevern osv. De bidrar også til at skader blir dokumentert og at kvinnen får den nødvendige medisinske oppfølgingen.**
- **Krisesenteret har et kontaktnett med advokater som de raskt setter kvinnen i kontakt med. Krisesenteret har god oversikt over og samarbeid med de ulike instansene som er viktig for at kvinnen skal kunne etablere en trygg tilværelse uten vold.**

I forhold til familievernkantorene

- **Informasjon, råd og veiledning.**
- **Krisesenteret har også mulighet til å stille i fellessamtale på familiekantoret for på den måten å etablere kontakt med kvinnen og informere om krisesenteret. Dette kan være særlig verdifullt i saker med kvinner som trenger tolk.**

Hva gjør vi når klientene ikke får den oppfølgingen eller hjelpen som vi vurderer at de trenger?

Noen ganger kan vi oppleve at verken vi eller klienten blir tatt på alvor av andre deler av hjelpeapparatet, enten fordi det ikke blir gjort noe i saken, eller fordi ting tar mye lenger tid enn det som vi opplever som forsvarlig.

Politiet

Ofte kan det være til stor hjelp for den voldsutsatte om behandler fra familievernkontoret er behjelpelig med å etablere kontakt med politiet, enten ved å ta første telefonen eller ved å følge vedkommende til det lokale politiet.

Hvis den voldsutsatte oppsøker politiet for å få hjelp, og opplever å ikke bli tatt på alvor kan følgende være til hjelp.

- **Ringe Familievoldskoordinator og drøfte saken og for å få råd om hvordan gå videre. Det er viktig å merke seg at Familievoldskoordinator ikke er verken klageinstans eller har noen myndighet i forhold til de lokale kontorene.**

- **Ringe den lokale saksbehandler som kvinnen har hatt kontakt med og informere om din vurdering av hennes og evt. barnas situasjon i forhold til alvorlighet i situasjonen. Du vil kanskje da bli bedt om en skriftlig redegjøring for hvorfor du f.eks. mener at denne personen trenger beskyttelse. Ofte vil dette kunne bidra til en endring. Om dette ikke fører frem:**
- **Ta kontakt med nærmeste overordnede**
- **Videre klageinstanser er lensmann, politisjef og politidirektorat.**

Barnevern

Manglende informasjon om hva som skjer videre i saker vi sender bekymringsmelding på kan være belastende i saker hvor vi har kjennskap til at barn utettes for omsorgssvikt. Noen ganger kan også det å melde en sak til barnevernet medføre at familien forsvinner ut av familievernets tilbud og vi aner ikke hva som skjer videre med saken. Jo klarere kontrakt en har med klienten om på hvilken måte vi kan samarbeide med barnevernet, jo lettere vil det være å ta en telefon for å høre hva som skjer i saken.

Barnevernets mulighet til å samarbeide og gi opplysninger kan leses mer om i veileder: "Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien".

Ressurshåndbok for familievernet. Psykologspesialist Jorunn Helle
Bjørgvin Familierådgivningskontor

Om vi sitter med informasjon som bekymrer oss, og hvor vi opplever at barnevernet ikke gjør noe i saken, kan det være lurt å

- ringe til saksbehandler og om dette ikke fører frem
- ringe til leder ved kontoret
- Skrive ny bekymringsmelding
- Klage skriftlig til leder for barneverntjenesten
- Om dette ikke fører frem, klage til Fylkesmannen.
- I saker hvor barnevernet avviser å gjøre noe fordi det er en sak etter barneloven: henvis til Veileder Q 1121-B

9. ANMELDELSE OG AVVERGEPLIKT

Avvergeplikt

Alle har en generell plikt til å søke å hindre visse former for alvorlige forbrytelser gjennom å anmelde forholdet til politiet eller på annen måte avverge forholdet jfr. Straffeloven § 139. Denne avvergeplikten går foran lovbestemt taushetsplikt.

Plikten til å anmelde eller på annen måte avverge gjelder bare ved pålitelig kunnskap om at en slik forbrytelse er i ferd med å skje eller ventes å finne sted, slik at nye forbrytelser kan avverges.

Plikten gjelder kun når det er tale om å forebygge ny vold eller følgene av volden.

For familievernet vil det å gi barneverntjenesten opplysninger om at et barn er utsatt for alvorlige forbrytelser i en del tilfeller kunne være en annen måte å avverge forbrytelsen på enn å anmelde det til politiet. I noen tilfeller vil ikke det å gi opplysninger til barneverntjenesten gi barnet tilstrekkelig beskyttelse raskt nok og eneste alternativet vil være å anmelde forholdet til politiet.

I saker hvor det ikke er barn vil man selvfølgelig være nødt for å vurdere om avvergeplikte skal eller bør brukes.

Helsepersonell har i tillegg til plikten etter straffeloven § 139 plikt til å varsle nødetater der det er "nødvendig for å avverge alvorlig skade på person eller eiendom". Jf helsepersonelloven § 31. Denne bestemmelsen kan medføre en plikt til å gi politiet opplysninger om mishandling av barn der det er nødvendig for å avverge videre mishandling.

Kilde: Veileder, juni 2005 Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien.

Plikt til å møte og vitne i straffesak

Møteplikt:

Alle har plikt til å møte i retten dersom de stevnes som vitne i en straffesak jf § 108 i straffeprosessloven.

Vitnemål og taushetsplikt:

Her gjelder det *ulike regler* for helsepersonell (leger, psykologer, sykepleiere) og andre yrkesgrupper som sosionomer, barnevernspedagoger, lærere og lignende.

Det er også viktig å merke seg at samme taushetsbestemmelser som gjelder for helsepersonell, også gjelder for advokater, prester og meklere. Dette betyr at for noen yrkesgrupper vil det gjelde ulike taushetsbestemmelser, avhengig av om informasjonen er mottatt i rollen som mekler eller behandler ved familierådgivningskontoret.

For helsepersonell, prester, advokater og meklere kan kun den som har krav på taushet løse vedkommende fra taushetsplikten. Jf § 119 i straffeprosessloven.

Dette betyr at det er forbudt for retten å motta taushetsbelagt informasjon fra disse faggruppene, uten at den som har krav på taushet har gitt sitt samtykke, selv om vitnet er villig til å bryte taushetsplikten. For andre kan departementet frita fra taushetsplikten, uten at den som har krav på taushet samtykker. Jf § 118.

Vitne versus sakkyndig

Som vitne skal en kun gi informasjon om relevant informasjon og belyse de faktiske sidene ved en sak. Som vitne begrenser de faglige vurderingene seg til de man har gjort av pasienten/klienten i fortid. Dette er i motsetning til sakkyndigrollen der hovedansvarlig ofte er å si noe om fremtidig utvikling.

10. MEKLING

Hva finnes av rutiner for familievernet ved mekling?

- *Separat mekling ved vold i parrelasjonen*
- *Mulighet for å holde meklingen i politiets lokaler*
- *Frammøtetiden holdes skjult for voldsutøver i saker med grov vold. Hvis nødvendig skal politibeskyttelse tilkalles for kvinnen*
- *Hvis mor er på krisesenteret, skal noen derfra være med*
- *Hvis den ene er innsatt i fengsel kan politi/veker være med på fremstillingen*
- *Snakker sikkerhet med den voldsutsatte under mekling*
- *Partene i hvert sitt rom, vurderer å koble inn politiet*
- *Vurderer anmeldelse til politiet*
- *Følger opp kvinnen i etterkant*

- *Dersom det er voldsalarm med i bildet, pleier de å få med seg en fra politiet inn i samtalen, enten i rommet eller utenfor. Politiet kan være med i samtaler der det er alvorlig vold, uten voldsalarm.*

Dilemmaer og utfordringer i mekling er et omfattende tema. Det anbefales å lese prosjektet "Barn som lever med vold i familien"s bulletenger nr 4: Voldsutsatte kvinners omsorg for barn, bulleteng nr 5 Voldsutøvende fedre og omsorg, del 2 av bulleteng nr 2 Sikkerhet; "Barns sikkerhet etter brudd når det er vold i familien", "Veileder om barnevernets rolle ved mistanke om overgrep under samvær" og "Håndtering av barnefordelingssaker der det er påstander om vold- Et informasjonshefte for dommere, jurister og sakkyndige".

11. IVARETAGELSE AV PERSONALE

Å jobbe med voldssaker kan være belastende og særlig gjelder dette om ikke det enkelte kontor har gode rutiner i forhold til hvordan både klientarbeidet og i forhold til ivaretagelse av personale.

Hva eksisterer av rutiner for ivaretagelse av personale i familievernet

- **Voldsalarm**
 - *Bærbar eller stasjonær*

- *Når alarmen går skal alle umiddelbart ta rede på hvor alarmen er gått, gå til rommet hvor alarmen er utløst, banke på og gå rett inn, uten å vente på svar.*
- *Alle førstegangssamtaler på dagtid når det også er andre tilstede på kontoret*
- *Unngå avtaler der en er alene på kontoret der en er kjent med høyt konfliktnivå eller tidligere voldsbruk*
- *Bruk av kontor nær resepsjonen*
- *Bruk av co-terapeut og melde fra til de andre kollegaene på kontoret før timelavtalen.*
- *Fast gjennomgang av potensielt farlige situasjoner i løpet av uken på "mandagsmøte"*
- *Alle har lett tilgjengelige liste over nødnummer*
- *Inngangsdøren er alltid låst når alene på kontoret*
- *Drøfting og trening på konflikthåndtering*

I region sør er det utarbeidet en felles beredskapsplan som er gjengitt i sin helhet (vedlegg XXXI) .

Familiekontoret i Fana har også laget eget skriv om psykososiale farer/truslar og vald (vedlegg XXX)

Referanseliste

Aschjem, Ø., Sanna, W. (2006): *Det er ikke din skyld. Samtalegrupper for barn som lever eller har levd med vold i familien*. Prosjektet Barn som lever med vold i familien: Prosjektbulletin, nr. 3.

Asen, E., Dawson, N., McHugh, B. (2001): *Multiple Family Therapy: The Marlborough Model and its Wider Applications*. Karnac Books, London.

Bograd, M., Mederos, F. (1999): Battering and couples therapy: Universal screening and selection of treatment modality. *Journal of Marital and Family Therapy*, 25, 3:291–312.

Berns, S.B., Jacobson, N.S., Gottman, J.M. (1999): Demand/Withdraw Interaction Patterns Between Different Types of Batterers and their Spouses. *Journal of Marital and Family Therapy*, 25, 3:337–348.

Campbell, J.(2008): *Intimate Partner Violence Risk Assessment: Implications for Women's Safety* <http://www.jwi.org/site/c.okLWJ3MPKtH/b.3820581/>

Cooper, J., Vetere, A. (2001): Working systemically with family violence: Risk, responsibility and collaboration. *Journal of Family Therapy*, 23:378–396.

Cooper, J., Vetere, A. (2005): *Domestic Violence and Family Safety. A systemic approach to working with violence in families*. Whurr Publishers, London.

Dahl, K, Snersrud, K. (2007) *Barn som vitne til vold i familien. En behandlingsmanual*. Familievernkontoret i Sør-Trøndelag

Eriksen, I. (2006): *Voldsutsatte kvinners omsorg for barn*. Prosjektbulletin nr. 4.

Eriksen, I., Steinsvåg, P.Ø. (2004): *Sikkerhet*. Prosjektbulletin nr. 2.

Fagrapport: *Familievold og etnisitet 2005-2007* Alternativ til Vold.

Førland, M.: *Samtykke, informasjon og innsynsrett ved behandling av barn*. Notat til Barn vitne til vold prosjektet, Stiftelsen Alternativ til vold, Oslo 21.05.02.

Goldner, V. (1998): The treatment of violence and victimization in intimate relationships. *Family Process*, 37, 3:263–286.

Goldner, V. (1999): Special Article: Interpersonal Violence and Its Treatment. The Treatment of Violence and Victimization in Intimate Relationships. *Printed from the Family Process CD-ROM*.

Ressurshåndbok for familievernet. Psykologspesialist Jorunn Helle
Bjørgvin Familierådgivningskontor

Greene, K. Bogo, M (2002): The different faces of intimate violence: implications for assessment and treatment. *Journal of Marital and Family Therapy Vol 28*, No 4, 455-466.

Holtzworth-Munroe, A, Stuart, G.(1994):Typologies of male batterers: three subtypes and the differences among them. *Psychological Bulletin*, 116, 476-497.

Haaland, T., Clausen, S.E., Schei, B. (2005): *Vold i parforhold. Ulike perspektiver*. NIBR-rapport 3.

Jacobson, N., Gottman, J. (1998): *When Men Batter Women. New Insight into Ending Abusive Relationships*. Simon & Schuster, New York.

Johnson, M.P.(1995) Patriarcial terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the family*, 57, 283-294

Jory, B. (2004): The Intimate Justice Scale: An instrument to screen for psychological abuse and physical violence in clinical practice. *Journal of Marital and Family Therapy Vol 30*, No 1, 29-44.

Kantor, G.K., Jasinski, J.L. (1998) Dynamic and Risk Factors in Partner Violence i Jasinski, J.L., Williams, L.M: *Partner Violence*, Sage Publications Thousand Oaks

Midtstigen, P., Vik, G. (2007): «... oss står att liksom i eit anna land». Dialog med barn når foreldrene er i konflikt. *Fokus på familien*, 35:20–35.

Middelborg, J., Lilledal, G., Tindberg, J.W., Solevåg, A., Lang, N. (2007) Tryggere barndom. Parterapi – en nyttig tilnærming for barn som lever med vold i familien. *Fokus på familien*, 35: 292-311.

Minimumsstandard for medlemssentrene's innhold og hjelpetilbud. Krisesentersekretariatet 2004.

Mossige, S., Stefansen. K., (red) (2007) : *Vold og overgrep mot barn og unge*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) Rapport 20/2007

NOU 2003:31: Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner. Justis- og politidepartementet.

Nøttestad, J.A., Haugan, S. (2002): Risikovurdering og sikkerhetsplanlegging i Råkil(red) *Menns vold mot kvinner*, Universitetsforlaget, Oslo.

Peled, E., Davies, D. (1995): *Groupwork with children of battered women: A practitioner's manual*. Sage Publications, Thousand Oaks.

Politidirektoratet (2002) *Håndbok-Politiets behandling av familievoldssaker*

Ressurshåndbok for familievernet. Psykologspesialist Jorunn Helle
Bjørgvin Familierådgivningskontor

Raundalen, M. Isdal, P. (2004) *Nyhetsbrev til fagpersoner som møter barn som lever med vold i familien*. Bulletin nr 1 i prosjektet "Barn som lever med vold i familien".

Revidert prosjektbeskrivelse (2005): «Barn som lever med vold i familien». Senter for Krisepsykologi og Alternativ Til Vold.

Rivett, M. (2001): Comments – Working systemically with family violence: controversy, context and accountability. *Journal of Family Therapy*, 23:397–404.

Rivett, M., Rees, A (2004) Dancing on razors edge: systemic group work with batterers. *Journal of Family Therapy*, 26:142-162.

Roseby, V., Johnston, J., Gentner, B., Moore, E. (2005): *A Safe Place to Grow. A Group Treatment Manual for Children in Conflicted, Violent, and Separating Homes*. The Haworth Press, Binghampton.

Saunders, D.G.(1994): Child custody decisions in families experiencing woman abuse. *Social Work*, 39, 51-59.

Sigurdardottir, T.J., Olafsdottir, H. (1998): Vold i nærmiljø. *Nordisk tidsskrift og kriminalvidenskap*, 85.årg. nr 1, s 1-37.

Simonsen, H.N., Steinsvåg, P.Ø. (2007) *Små vitner til vold. Informasjonsheftet om barn som lever med vold i familien*. Utgitt av prosjektet "Barn som lever med vold i familien".

Skogøy, E., (2008) *Arbeid med voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn*. Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress.

Sluttrapport (2007): *Prosjektet «Barn som lever med vold i familien» 2004–2006*. Alternativ Til Vold og Senter for Krisepsykologi.

Steinkopf, H., Leite, R., Spikkeland, G., Karlsen, L., Lunde, P.M. (2006): Kontroll, terapi eller begge deler? *Fokus på familien*, 4:242–256.

Steinkopf, H., Jensen, V.F., Spikkeland, G.G., Andersen, E. (2007): Barn og foreldregruppe som behandlingstiltak overfor barn som har opplevd vold i familien. *Fokus på familien*, 35, 276-291

Steinsvåg, P.Ø. *Voldsutøvende fedre og omsorg*. Bulletin nr 5 i prosjektet "Barn som lever med vold i familien".

Stith, S.M, Rosen, K.H., McCollum, E.E., Thomsen, C.J. (2004): Treating Intimate Partner Violence within Intact Couple Relationships: Outcomes of Multi-Couple versus Individual Couple Therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 30, 3:305–318.

Ressurshåndbok for familievern. Psykologspesialist Jorunn Helle
Bjørgvin Familierådgivningskontor

Solberg, A., Søreide, E.B. (2007): Dilemmaer og utfordringer I arbeid med barn som har opplevd vold i familien. *Fokus på familien*, 35, 265-275

Torsteinson, S., van der Weele, J. Steinsvåg, P.Ø. (2007): *Håndtering av barnefordelingsaker der det er påstander om vold. Et informasjonshefte for dommere, jurister og sakkyndige.*

Vatnar, S.K.B. (2000): Familievold og familievern. Presentasjon og drøfting av en kartleggingsundersøkelse ved familiekontorene i Norge. *Fokus på familien*, 3:169–182.

Vatnar, S.K.B. (2003): *Evalueringsrapport for prosjektet «Vitne til vold», tiltak 2 i regjeringens handlingsplan «Vold mot kvinner» 2001–2003.*

Veileder, juni 2005: *Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien*, utgitt av Barne- og familiedepartementet 2005.

Veileder om barnevernets rolle ved mistanke om overgrep under samvær. Veileder Q1121B, juli 2006. Barne- og likestillingsdepartementet.

Vivian, D, Langhinrichsen-Rohling, J.(1994): Are bi-directionally violent couples mutually victimized? A gender- sensitive comparison. *Violence and Victims* 9(2),107-124.

Wiesz, A., Tolman, R. Saunders, D.(2000) Assessing the risk of severe domestic violence: The importance of survivors` predictions. *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 75-90.

Nettadresser

På NKVTS Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) hjemmeside

<http://www.nkvts.no/> finnes lenker til en rekke nyttige nettadresser.

Andre adresser som også inneholder mye nyttig informasjon og lenker er:

www.atv-stiftelsen.no/

www.politi.no

<http://www.krisepsyk.no/>